NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVII. ÉVFOLYAM. 1916. SZEPT.—OKT. VII—VIII. FÜZET.

I a. 139.

A LEÁNYKÖZÉPISKOLÁK REFORMJA.

120

A vallás- és közoktatásügyi miniszter f. év július 14-én kelt 86,1000. sz. rendeletével megreformálta a leányközépiskolákat. Mielőtt az új iskolák szervezetét és tanítástervét ismertetném, célszerűnek látom az ezek életbeléptetése tárgyában kibocsátott rendelet közlését:

«A művelt középosztály leánygyermekeinek nevelése és oktatása céljából alapított felsőbb leányiskolák, melyek negyven évet meghaladó időn át elismerésre méltó módon teljesítették fontos feladatukat, mai szervezetükben már nem tudják kielégíteni a megváltozott életviszonyok folytán felmerült szükségleteket. Ennek következtében felső osztályaik elnéptelenedtek; ellenben a leányok egyre nagyobb számban lepték el — mint magántanulók — a fiúközépiskolákat és a fiúk részére létesített felső kereskedelmi iskolákat; teljesen benépesítették az utóbbi években számukra nyitott különböző típusú leánygimnáziumokat és női felső kereskedelmi iskolákat; sőt újabban itt-ott már az a törekvés is jelentkezik, hogy a leányok a fiúközépiskolákba vétessenek fel bejáró rendes tanulók gyanánt. Ezek a jelenségek azt bizonyítják, hogy a magyar társadalom, a megélhetésnek egyre jobban nehezedő viszonyai közt, leányait a nagyobb műveltség mellett oly ismeretekkel kívánja ellátni, melyek azonkívül, hogy magukban becsesek és a családi életben is hasznosíthatók, egyben megadják nekik a lehetőséget arra is, hogy szükség esetén tisztes megélhetésükről önmaguk gondoskodhassanak.

Az állam és a társadalom nem térhet ki azon kötelesség

elől, hogy a fennálló iskolákat a változott szükségletekhez képest átalakítsa. Halaszthatatlanná teszi e téren a reformot az a körülmény is, hogy a leányok középfokú oktatása felől külön törvény nem rendelkezvén, a keletkezett leánygimnáziumokat az 1883. évi XXX. t.-c. alapján egészen a fiúközépiskolák mintájára szervezték, ami pedagógiai szempontból, a nők oktatásánál megkívánt különös követelmények mellőzése miatt célszerűtlen. Nem felelnek meg a célnak a felsőbb leányiskolák IV. osztályára épített leánygimnáziumok sem, mert az alsó négy osztály a jelenlegi tanítástery mellett nem alkalmas alapja a leánygimnáziumnak s azért a pótlandó tanításanyag nagy terjedelme miatt a leányok a felső osztályokban mértéktelenül megterheltetnek. Továbbá *nem lehet megtűrni és megengedni a leányoknak a fiúkkal való együttnevelését, mely az oktatás alsó és felső fokán lehet üdvös, de a középsőn feltétlenül elkerülendő.* Végül a világháború teremtette helyzet is megköveteli, hogy középfokú oktatásuk rendezésével lehetővé tegyük a nőknek, hogy tökéletesebben készülhessenek a közéletben rájuk háramló feladatokra.

Célom volt, hogy a leányok középfokú oktatásának ügyét az általam tervbe vett középiskolai reformmal összefüggőleg, azzal egyidőben az összes iskolafenntartókra kötelező módon, a törvényhozás útján szabályozzam, de a világháború folytán előállott akadályok ezt meghiusították. Minthogy azonban a leányok középiskolai oktatásának reformját tovább halasztani már nem okszerű, elhatároztam, hogy ezt a reformot az állami, községi, társulati és magánintézetekre nézve egyelőre rendeleti úton léptetem életbe.

Idecsatolva megküldöm a leányközépiskolák részére a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr hozzájárulásával megállapított szervezeti szabályzatot, rendtartást és tanítástervеket tudomása és további intézkedés végett.

E szervezet szerint a felsőbb leányiskolát — a helyesebb «*felső leányiskola*» néven — továbbra is fenn kívánom tartani, mint olyan iskolát, mely a negyven évre terjedő multjában ki-

fejlesztett becses hagyományokat ápolva, ezentúl is a művelt középosztály leánygyermekeinek nevelő intézete maradjon. De számolva az általános műveltségi követelmények emelkedésével s a gazdasági viszonyok nagymérvű eltolódásával, úgy szervezem ezeket az iskolákat, hogy necsak hitvesi, anyai és társadalmi hivatásuk méltó módon való betöltésére neveljék a növendékeket, hanem oly nőkké, akik az életviszonyok nehézségeivel sikeresen meg tudjanak birkózni és ha szükséges, kenyérkereső pályára is léphessenek.

E célból mindenekelőtt *kibővítettem a felső leányiskola keretét egy hetedik évfolyammal*, melyben a leányok kiképzését alaposabbá és gyakorlatiasabbá szándékozom tenni. Az új felső leányiskola a nyelvi, irodalmi és történelmi tárgyakon kívül behatóbban tanítja a földrajzot, a természettudományokat és a mennyiségtant, nagy gondot fordít a nő természetes hivatására előkészítő neveléstanra, háztartási és gazdasági ismeretekre, tájékoztatja a növendékeket a rájuk vonatkozó közgazdasági és jogi kérdésekről s alkalmat ad a háztartásnak és a vele kapcsolatos gazdaságnak, valamint a kisdednevelésnek gyakorlására.

A felső leányiskola kiegészítéseül a leányközépiskoláknak még két típusát szervezem: a *leánygimnáziumot* és a *felső kereskedelmi leányiskolát*. De hogy a középfokú leányoktatás kívánatos egységességét biztosítsam és teljesítsem azt a fontos követelményt, hogy a leányok ne legyenek kénytelenek idő előtt pályát választani, oly korukban, a midőn még tehetségük és hajlamuk nem is nyilatkozhatott meg; azért a *leánygimnáziumot és felső kereskedelmi leányiskolát* lehetőleg *szoros kapcsolatba hozom a felső leányiskolával, mind a hármat négyosztályú közös alsó tagozatra helyezem* és úgy szervezem, hogy csak az V. osztálytól kezdve váljanak széjjel.

Ily módon a leányközépiskolákat egymással kapcsolatban lehet szervezni, legcélszerűbben egy-egy felső leányiskola mellé leánygimnáziumot vagy felső kereskedelmi leányiskolát, aszerint, amint a felmerülő szükséglet kívánja. Ez az egyesítés egyrészt az iskola kívánatos differenciálódása érdekében van, másrészt

pedig lehetővé teszi, hogy szűk anyagi erőnk nagyobb igénybevétele nélkül különböző iskolatípusokat létesíthetünk.

A középfokú leányoktatás ezen egységes szervezetébe bekapcsolom még a polgári leányiskolát is, mely sok helyen a hiányzó felső leányiskolát pótolja. Lehetővé teszem, hogy ezen iskolák kiválóbb tanulói, ha tovább akarnak tanulni, számbavehető nehézség nélkül átléphessenek a leányközépiskolákba.

A *felső leányiskola* első sorban oly növendékekre számít ugyan, akik a család körében kívánnak megmaradni és kereső életpályára nem készülnek, mindamellett jogosításokat is ad. *A hétéves tanfolyamot az érettségihez hasonló záróvizsgálat fejezi be, mely azonban nem kötelező.* Azok a növendékek, akik sikeres záróvizsgálatot tettek, átléphetnek a kereskedelmi és színművészeti akadémiákba, különbözeti vizsgálat alapján pedig felvétetnek az elemi iskolai tanítónőképző intézet negyedik évfolyamába. Végül új életpálya is nyílik számukra, a nevelőnői, amelyet a hazai családi nevelés nemzeti szellemének nagy kárára jelenleg túlnyomóan idegenek foglalnak el. Azért egyes felső leányiskolákkal kapcsolatban a hetedik osztály fölé *nevelőnőképző osztály* is szervezhető, amelynek elvégzése nevelőnői állásra fog képesíteni internátusokban és családokban.

A *felső kereskedelmi leányiskola* új iskolatípus. Szorosan a felső leányiskolához simul és az itt szerzett általános műveltséget kereskedelmi szakismeretekkel egészíti ki; igaz ugyan, hogy más beosztással és más úton, mint az önálló felső kereskedelmi iskola, de a szakismeretek terjedelmét és végeredményeit tekintve ugyanolyan színvonalon; ellenben az általános műveltségből és nyelvi tudásból többet adhat, mint az önálló kereskedelmi iskola, mely egymástól eltérő iskolafajokból jött tanulók tekintetbevételével kénytelen tanítástervét megalkotni.

A két iskolának ilyetén szervezése folytán ott, ahol egymással kapcsolatban létesülnek s a tanulók száma megengedi, ezek a tárgyak túlnyomó részét együtt tanulhatják. Ez az egyesítés pénzügyi szempontból az iskolafenntartásra nézve nagy előny, mert a gyakorlati életpályákra előkészítő kereskedelmi

iskolai tagozat beállítása aránylag csekély áldozatot, mindössze két új tanár alkalmazását teszi szükségessé. De beállítása nevelői szempontból is ajánlatos, mert a tanuló műveltségének kereskedelmi irányban való kiegészítése, azonfelül, hogy előkészíti a tanulót a kereskedelmi életpályákra, egyúttal magábanvéve is becses és kívánatos, mert gondolkodását gyakorlati irányba tereli és oly ismeretekkel gyarapítja, amelyeket esetleg mint férjének hivatásában is segítőtársa hasznosíthat.

A leányközépiskolák harmadik faja, a *leánygimnázium*, a most fennálló, nagyrészben a nőnevelés sajátlagos feladataival keveset számoló különböző típusú leánygimnáziumok helyébe lép. Ugyanazon a közös alsó tagozaton épül fel, mint a felső leányiskola, de felső tagozata egy évvel hosszabb, mint az utóbbié és csak kevés közös tárgya van vele. Feladata, hogy oly nőnevelő irányú magasabb általános műveltséget adjon a leánynak, amely egyenlő értékű a fiúgimnáziumokéval és őt meghatározott főiskolai tanulmányokra képessé teszi.

A leánygimnázium tanítástervét a készülő új középiskolai tanítástervek figyelembevételével állapítottan meg, mindazonáltal a szükségesnek mutatkozó módosításokkal.

A több oldalról javasolt leányreáliskolák létesítését nem találom indokoltnak. Az eddigi fejlődés is csak leánygimnáziumokat hozott létre és a magántanuló leányok túlnyomó része szintén a gimnáziumokat keresi fel. A készülő középiskolai reform életbeléptetése után pedig még inkább meg fog csökkenni a leányreáliskola szervezésének szüksége.

Az *összes leányközépiskolákat* adminisztrációjuk egységessége, kellő színvonalon tartásuk és megfelelő irányításuk érdekében az 1916/17. iskolai évtől kezdve, a tankerületi *kir. főigazgatók felügyelete alá helyezem;* azonban a létesítendő felső kereskedelmi leányiskolákra, a kereskedelmi oktatás szakszerű ellenőrzése céljából, a felső kereskedelmi iskolai kir. főigazgatók is fognak felügyelni, a szervezetben körülírt hatáskörrel.

A jelenleg fennálló felsőbb leányiskoláknak a tankerületi

kir. főigazgatókhoz való beosztása, valamint felügyeletbe való átvételük módozatai iránt külön rendelettel fogok intézkedni.

Meg vagyok győződve arról, hogy az új szervezettel a leányközépiskolák ügyét oly módon sikerült megoldanom, amely számolva a jelenlegi viszonyoktól parancsolt takarékossággal, mégis minden jogosult kívánságot kielégíthet. Hiszem, hogy az új szervezet alapján és a kir. főigazgatók szakavatott vezetése alatt a leányközépiskolák — megőrizve különleges nőnevelő jellegüket — csakhamar a fiúközépiskolák méltó versenytársaivá fognak fejlődni s oly nemzedékeket fognak nevelni, melyek az igazi magyar női erényekkel és alapos képzettséggel felruházva, egyaránt képesek lesznek betölteni hivatásukat mind a családban, mind a gyakorlati és tudományos életpályákon.

Az új szervezetet, rendtartást és tanítástervet az állami, községi, társulati és magánintézetekre nézve már 1916/17-dik iskolai év kezdetével léptetem életbe a következő átmeneti intézkedésekkel:

1. *A fennálló felsőbb leányiskolák három év lefolyása alatt fokozatosan átszervezendők hétosztályú felső leányiskolákká.* Átszervezésük a közelebbi iskolai évben kezdődik, amikor a VI. osztály tanulói még a régi tanítástery szerint tanulnak és végeznek, de a többi osztályra nézve már egészen vagy részben az új tanítástery lép életbe, a mellékletben részletezett átmeneti intézkedésekkel. Ezen osztályok tanulói már a VII. osztályt végezhetik, mely az 1918/19. tanévben fog megnyilni.

2. Az átszervezett felső leányiskolák a fennforgó szükséglet szerint kapcsolatba hozhatók vagy leánygimnáziummal, vagy felső kereskedelmi leányiskolával. Ugyanegy iskolának mindkét irányban való kiegészítése pedagógiai szempontból nem kívánatos.

A szükséges előkészületek megtétele érdekében a leánygimnáziumi, illetőleg felső kereskedelmi iskolai tagozatok felállítása rendszerint az 1917/18-dik iskolai évre halasztandó s a rájuk vonatkozó javaslatokat a tankerületi kir. főigazgatóktól f. évi december hó végéig várom.

Amennyiben valamely iskolafenntartó a leánygimnáziumi vagy felső kereskedelmi iskolai felső tagozatot esetleg már a legközelebbi 1916/17-dik iskolai évben óhajtaná megnyitni, ezirányt az átmeneti tanítástervet bemutatása mellett haladéktalanul tegyen felterjesztést.

3. *Ha valamely felsőbb leányiskola átszervezésére a szükséges előfeltételek nincsenek meg, azt át kell alakítani polgári leányiskolává.* Ez az átalakítás elhalasztható az 1917/18-dik iskolai évre; addig az iskola a régi szervezet és tanítástervszerint folytatja működését.

4. *A fennálló különböző típusu leánygimnáziumokat át kell szervezni az új szervezet és tanítástervszerint.* Átszervezésük lehetőleg a legközelebbi 1916/17-dik iskolai évben kezdődjék és 3—4 év alatt hajtassék végre. Minden egyes intézet igazgatója, illetőleg fenntartója javaslatát a szükséges intézkedésekről, az átmeneti tanítástervvel együtt, legkésőbb f. évi október hó végéig a tankerületi kir. főigazgatóhoz terjessze fel.

5. Az 1916/17-dik iskolai évtől kezdve csak olyan leányközépiskolák élvezhetnek és nyerhetnek nyilvánossági jogot, amelyek mindenben az új szervezethez alkalmazkodnak.

6. Új intézetek állítása alkalmával az igazgatói, tanári és tanítónői állások szervezése és betöltésére nézve a szervezet és rendtartás IV. részének 280—284. §-aiban foglalt rendelkezések feltétlenül végrehajtandók.

7. *Már fennálló felsőbb leányiskolának* a szervezet 6. §-a értelmében fokozatosan leányközépiskolává *átszervezése szükségessé teszi, hogy amely iskolánál jelenleg rendes, vagy segédtanitónői minőségben, okleveles polgári iskolai tanitónők tanítanak oly tárgyakat, amelyekre a szervezet 282. §-a tanári képesítést kíván, ott ezek az állások tanári állásokká szerveztessenek át és a megszabott képesítéssel bíró egyénekkel töltessenek be. Ennek a rendelkezésnek végrehajtására az 1920/21-dik iskolai év végéig terjedő öt évi határidőt engedélyezek.*

Ha az érdekelt rendes- és segédtanitónők a jelzett idő alatt saját elhatározásukból az intézettől el nem távoznának, vagy

szerzett jogaik sérelme nélkül más megfelelő állásra elhelyezhetők nem lennének, úgy átmenetileg és kivételesen, de csakis az illetők személyére nézve, megengedem, hogy eddigi állásukban meghagyassanak az intézet alsó tagozatának osztályaiban. Ily tanítónői állás megüresedése esetén gondoskodni kell, hogy az tanári állássá átszerveztessék.

8. Az utóbbi pontban foglalt rendelkezés nem vonatkozik az intézetekkel kapcsolatos internátusok igazgatónőire és nevelőnőire, valamint az internátusokban nevelőnői teendőkre alkalmazott rendes- vagy segédtanítónőkre. Mindazonáltal mégis figyelemmel kell lenni arra, hogy, ha ily nevelőnői teendőket végző tanítónői állás megüresedik, azt oly képesítésű nővel kell betöltetni, aki a növendékeknek a tanulásban és az ismétléseknél segítségükre lehet.»

*

Az idézett rendelettel kibocsátott «**Szervezeti szabályzat**» általános érdekű részeinek ismertetését az alábbiakban adjuk.

Az új leányközépiskola 4 évfolyamú alsó tagozatára háromféle irányú felső tagozat épül: a 3 évfolyamú felső leányiskola, a 4 évfolyamú leánygimnázium és a 3 évfolyamú felső kereskedelmi leányiskola. Sem az alsó, sem a felső tagozat nem állítható fel önállóan. Az új szervezet intenciója az, hogy mindenütt meg legyen a hét évfolyamu felső leányiskola s emellé szervezzék vagy a leánygimnáziumot vagy a felső kereskedelmi leányiskolát. Ebből kifolyólag a szervezeti szabályzat szerint háromféle leányközépiskola állitható fel: 1. Tiszta felső leányiskola, 2. felső leányiskola és leánygimnázium, 3. felső leány- és kereskedelmi iskola. — Más csoportosításhoz külön miniszteri engedély szükséges. Kivételt a már meglevő önálló leánygimnáziumokkal tesz, melyek átszervezve, mint külön iskolák, továbbra is fenntarthatók. Azonkívül a már meglevő önálló női felső kereskedelmi iskolák régi szervezetükkel fenntarthatók.

A leányközépiskolák közös alsó tagozata az elemi népiskola negyedik osztályához csatlakozik. Az alsó tagozat önmagában egységes egészet alkot.

A közös alsó tagozatra épülnek a felső tagozatok és ezek célja:

1. «A felső leányiskola oly magasabb általános műveltséggel látja el növendékeit, mely nemük sajátosságának megfelel és képesekké teszi őket arra, hogy hitvesi, anyai és társadalmi hivatásukat majdan méltó módon teljesítsék.» (11. §.)

2. «A leánygimnázium oly nőnevelő irányú magasabb általános műveltséget ad növendékeinek, amely őket egyszersmind meghatározott főiskolai tanulmányokra is képesekké teszi.» (17. §.)

3. «A felső kereskedelmi leányiskola nőnevelő irányú magasabb általános műveltséggel és azokkal a szakismeretekkel látja el a tanulót, amelyek a kereskedelmi tudást kívánó közgazdasági pályákon szükségesek és a nő magánéletében is jól értékesíthetők.» (21. §.)

A leányközépiskolák tanulói a tanulmányok elvégeztével a megfelelő záróvizsgákat tehetik le. A felső leányiskola érettségiszerű záróvizsgája két részből áll: írásbeli és szóbeli vizsgálatból. Írásbeli vizsga van: *a)* a magyar irodalomból, *b)* a német nyelv és irodalomból (német nyelven), *c)* az algebra és geometria köréből (1—1 feladat megfejtése). A szóbeli vizsga tárgyai: *a)* magyar nyelv és irodalom, *b)* német nyelv és irodalom, *c)* Magyarország történelme, *d)* földrajz, *e)* vegytan.

A leánygimnázium érettségi vizsgával fejeződik be, amelyre ezentúl is érvényes az eddigi érettségi vizsgálati utasítás.

A felső kereskedelmi leányiskolai tanulmányokat befejező érettségi vizsgálat a mindenkor érvényben levő felső kereskedelmi iskolai érettségi vizsgálati szabályzat szerint történik.

A felső leányiskolai záróvizsgálati bizonyítvány a tanulót arra jogosítja, hogy:

a) további egy évi tanulás és gyakorlás után nevelőnői képesítő-vizsgát tegyen; *b)* a tanítástervek különbözetéből és a tanítónőképző-intézet II. és III. osztályának osztályképesítővizsgálati tárgyaiból sikeres vizsgálat letétele esetén felvétessék az elemi iskolai tanítónőképző-intézet IV. osztályába; *c)* felvétessék az orsz. m. kir. rajztanárképző-főiskola első évfolya-

mába; *d)* rendes hallgatóul felvétessék a kereskedelmi és színművészeti akadémiákra. (250. §.)

A leánygimnáziumi érettségi bizonyítvány a tanulót arra jogosítja, hogy:

a) a tudomány-egyetemnek a nőhallgatók előtt megnyitott fakultásain, továbbá a polgári iskolai tanítónőképző-intézetben, az orsz. rajztanárképző főiskolán, a kereskedelmi és színművészeti, nemkülönben azokon az akadémiákon, melyek a nők részére is hozzáférhetőkké tétettek, tanulmányokat folytasson;

b) mindazokra a közhivatali pályákra lépjen, melyek a közhivatali minősítésről szóló törvény rendelkezései szerint a középiskolai érettségi vizsgálathoz vannak kötve, amennyiben e pályák a nőkre nézve is hozzáférhetőkké tétettek. (262. §.)

A felső kereskedelmi iskolai érettségi bizonyítvány a tanulót a különféle kereskedelmi és mindazokra a közhivatali pályákra képesíti, melyekre az önálló kereskedelmi iskola érettségi bizonyítványa jogosít s amelyek nők részére is hozzáférhetők. (266. §.)

Felső leányiskolai záróvizsgát tett tanulók egyes felső leányiskolákban nevelőnői képesítést szerezhetnek. (267—278. §). Nevelőnőjelöltekül felvehetők azok, akik:

a) a felső leányiskolát oly módon végezték, hogy a felső tagozatban női kézimunkát, éneket és testgyakorlást is tanultak, továbbá, ha megvolt rá az alkalom, kisdedóvó- és háztartási gyakorlatokat is végeztek;

b) a felső leányiskolai záróvizsgálatot sikerrel letették;

c) a magyar nyelven kívül jártasak a német vagy más hazai nemzetiségi nyelvben és legalább egy idegen nyelvben (francia, angol esetleg a német akkor, ha hazai nemzetiségi nyelvül nem választották);

d) erkölcsileg kifogástalanok és testileg meg szellemileg alkalmasak a nevelőnői pályára.

A szabályzat a nevelőnőképzésnek csak a kereteit adja meg. Az egyévi képzés alatt tanulnak: neveléstant, elemi népiskolai módszertant, választott nyelveket, rajzot, női kézimunkát és szlöjdöt. Háztartási és gazdasági gyakorlatokat végeznek, a

leányközépiskola alsó osztályaiban hoszpitálnak, az internátusi nevelésben, háztartásban segédkeznek, a kisdedóvóban gyakorlatokat végeznek.

A nevelőnő-képesítő vizsgálaton a jelölt írásbeli dolgozatot készít neveléstanból, hazai nemzetiségi nyelvből, idegen nyelvből; szóbeli vizsgát tesz: lélektan- és neveléstanból, népiskolai módszertanból, egészségtanból, a választott nemzetiségi és idegen nyelv- és irodalmából, háztartási és gazdasági ismeretekből; gyakorlati vizsgát tesz: kézimunkából, kisdedóvásból.

A tanári személyzetre vonatkozólag a szabályzat megengedi, hogy a férfiak és nők egyaránt alkalmazhatók, szonban az egészségtan és az ügyességek tanítása nőkre bizandó. (281. §.)

A szabályzat szerint leányközépiskolai igazgató vagy rendes tanár csak az lehet, akinek az illető tárgy tanítására szóló *tanári képesítése* van, még pedig:

a) az elméleti tárgyakra középiskolai, illetőleg tanítóképző-intézeti vagy felső kereskedelmi iskolai tanári oklevele;

b) a közgazdasági és jogi ismeretekre állam-, illetőleg jogtudományi doktori oklevele;

c) a rajzra középiskolai vagy felső leányiskolai rajztanári oklevele. (282. §.)

Ezenkívül rendes és segédtanítónőként alkalmazható az, akinek:

a) polgári iskolai női kézimunkatanítónői oklevele,

b) háztartástanitónői oklevele,

c) legalább is polgári iskolai ének- (zene-), illetőleg tornatanítónői oklevele van.

Az alsó tagozatban az idegen nyelvek tanítására rendes és segédtanítónői minőségben polgári iskolai tanítónői oklevelet vagy nyelvmesternői bizonyítványt szerzett nők is alkalmazhatók. (283. §.)

*

A felsőbb és polgári leányiskolák általános óraterve.

Tantárgy	Felsőbb leányiskola							Polgári leányiskola				
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	órák összege	I.	II.	III.	IV.	órák összege
	osztály							osztály				
Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	2	2	**12**	2	2	2	2	**8**
Magyar nyelv és irodalom	5	4	4	4	4	4	**25**	4 (5)	4 (5)	4	4	**16—18**
Német nyelv és irodalom	3	3	3	3	2	2	**16**	2 (3)	3 (4)	3	2	**10—12**
Francia nyelv és irodalom	—	4	4	4	3	2	**17**	—	4*	4*	4*	**12***
Történelem	—	2	2	2	3	2	**11**	—	—	2	3	**5**
Földrajz	2	2	2	1	1	1	**9**	2	2	2	—	**6**
Mennyiségtan	4	2	2	2	2	2	**14**	4	3	2	2	**11**
Növénytan és állattan	2	—	—	—	2	2	**6**	3	2	—	—	**5**
Ásványtan és vegytan	—	2	2	—	—	—	**4**	—	—	3	—	**3**
Természettan	—	—	—	—	2	2	**4**	—	—	—	3	**3**
Egészségtan	—	—	—	2	—	—	**2**	—	—	—	2	**2**
Háztartási és gazdasági ismeretek	—	—	—	1	—	—	**1**	—	—	—	3	**3**
Lélektan és neveléstan	—	—	—	—	—	2	**2**	—	—	—	—	—
Rajz és írás	3	2	2	2	2	2	**13**	3	3	2	2	**10**
Női kézimunka	2	2	2	2	2	2	**12**	2	3	3	3	**11**
Ének	1	1	1	1	1	1	**6**	1	1	1	1	**4**
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	**12**	2	2	1	2	**7**

* Rendkívüli tárgy.

A leány-középiskolák általános óraterve.

Tárgyak	Közös alsó tagozat				Felső tagozat											
					felső leányiskola				leánygimnázium					felső keresk. leányisk.			
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	órák összege	V.	VI.	VII.	VIII.	órák összege	V.	VI.	VII.	órák összege
Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	2	2	2	14	2	2	2	2	16	2	2	2	14
Magyar nyelv és irodalom	5	5	3	3	3	3	3	25	3	3	3	3	28	3	3	3	25
Latin nyelv és irodalom	—	—	—	—	—	—	—	—	8	7	7	6	28	—	—	—	—
Német nyelv és irodalom	5	4	3	3	2	3	3	24	3	3	3	3	27	3	3	3	24
Francia v. görög nyelv és irodalom	—	—	4	4	3	3	3	17	3	3 (5)	3 (5)	2 (5)	19 (15)	3	3	3	17
Történelem	—	2	2	3	2	2	2	13	3	3	3	3	19	2	2	2	13
Földrajz	3	3	2	2	2	2	2	16	—	—	—	2	12	2	2	2	16
Mennyiségtan	5	4	4	3	2	2	2	22	4	4	3	3	30	2	2	2	22
Növénytan és állattan	2	2	—	—	2	2	—	8	3	3	—	—	10	2	2	—	8
Ásványtan és vegytan	—	—	—	3	—	2	2	7	—	—	2	2	7	—	2	2	7
Természettan	—	—	3	—	3	—	—	6	—	—	3	4	10	3	—	—	6
Egészségtan	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	—	1	1
Háztart. és gazd. ism.	—	—	—	—	1	—	2	3	1*	—	2*	—	3*	1*	—	2*	3*
Lélektan és neveléstan	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3*	3*
Filozofia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—
Keresk. számtan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	9
Könyvvitel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	6
Keresk. levelezés és keresk. ismert.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	6
Közgazdasági ism.	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Jogi ism.	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Rajz és írás	2	2	2	2	2	2	2	14	2	2	2*	2*	16 (4*)	—	—	—	8
Levelező gyorsírás	—	—	—	—	2*	—	—	2*	2*	—	—	—	2*	2	—	—	2
Női kézimunka	2	2	2	2	2	2	2	14	2*	2*	2*	—	14 (6*)	2*	2*	2*	14 (6*)
Ének	1	1	1	1	1	1	1	7	1*	1*	1*	—	7 (3*)	1*	1*	1*	7 (3*)
Testgyakorlás	3	2	2	2	2	2	2*	16 (2*)	2	2	2	2*	18 (2*)	2	2	2*	16 (2*)
Angol nyelv és irod.	—	—	—	—	3*	3*	3*	9*	3*	3*	3*	3*	12*	3*	3*	3*	9*
Kisdednevelő gyakorl.	—	—	—	—	—	—	2*	2*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Háztart. és gazd. gyakorl.	—	—	—	—	—	—	6*	6*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vitaírás	—	—	—	—	—	1*	—	1*	—	1*	—	—	1*	—	1*	—	1*
Gépírás	—	—	—	—	—	1*	2*	3*	—	1*	2*	—	3*	—	1*	2*	3*

*-gal jelzettek rendkívüli tárgyak.

A «Leányközépiskolák tanítástervei»-t most nem részletezzük. A leányközépiskolák általános óraterve mellé odaállítjuk a régi felsőbb leányiskola és a polgári leányiskola óraterveit. Nézzük, hogy mit nyertek az egyes tárgyak.

A magyar nyelv és irodalom óraszáma a felső leányiskolában változatlan maradt. Az alsó tagozatban vesztett, a felsőben nyert egy órát. A tanítás anyaga mind a három tagozatban teljesen egyenlő, ez azonban a gyakorlatban nagy nehézséget fog okozni, mert a felső leányiskola VII. osztályában 3 óra alatt kell elvégezni azt az anyagot, amire a gimnáziumban a VII. és VIII. osztályban 6 óra áll rendelkezésre. Ugyanilyen nehézségek lesznek a német nyelvnél is.

A német nyelv és irodalom a felső leányiskolában az alsó tagozatban 3, a felsőben 5 órát nyert. Már az első osztályban heti 5 német óra van!

A francia nyelv óraszáma változatlan, egy évvel eltolódva, az alsó tagozatban 4 órát veszített, de ezt visszanyerte a felső tagozatban. A leánygimnáziumi felső tagozatban a növendékek a VI. osztálytól kezdve a francia nyelv helyett a görögöt tanulhatják heti 5—5 órában.

A latin nyelv óraszáma a maihoz képest erősen emelkedett. A történelem óráinak szaporodása normális, viszont a földrajz kétszeresre szaporodott. (9—16.)

A mennyiségtan szintén sokat nyert. A felső leányiskolában 8 órát. A leánygimnáziumban a mennyiségtan az oktatás gerince, heti óráinak száma a legnagyobb (30). A tanítás anyaga is erősen bővült. A III. osztályban kezdődik az algebra, V. osztályban az ábrázoló geometria, VII. osztályban az analitikai geometria, a VIII. osztályban a differenciál- és integrálszámítás elemei is föl vannak véve, a legutolsó majd csak külön rendelet alapján válik kötelezővé valószínűleg a fiúgimnáziumok reformjának életbeléptetésekor.

A természettudományok nagyon lassan tudnak tért hódítani, még most sem jutottak megfelelő óraszámhoz. Ha óraszámban egyik-másik némi gyarapodást mutat is, ez gyakran

csak látszólagos nyereség, mert az alsó tagozatban — mely külön befejezett egészet alkot — az elemi ismeretek megszerzése céljából föl vannak véve. Olyan gyarapodást a természettudomány egyik ága sem tud fölmutatni, mint a földrajz vagy a mennyiségtan. Sajnálattal látjuk, hogy az embertan még most sem jutott be a középiskolába.

*

Az új leányközépiskolák szervezetének és tanítástervének ismertetése után röviden összefoglalom gondolataimat, aggályaimat, amelyeket a reform bennem keltett. Legelőször is ki kell fejeznem örömömet, hogy végre történt intézkedés a nőnevelés fejlesztése ügyében. Az állapotok már tarthatatlanok voltak. A halódó felsőbb leányiskola reformját sürgette minden tényező. Az egymásután nyíló leánygimnáziumok tantervének rendezetlenségén segíteni kellett. Tudtuk, hogy munkában van a reform, az időnkint kiszivárgó hírekkel foglalkoztunk is. Sajnos azonban, a munka, a tárgyalások titokban folytak, a nőnevelésnek nagyon sok érdemes munkatársa nem szólhatott a reformhoz. Talán az idő sem egészen megfelelő ilyen nagyszabású kérdés megoldására. Ehhez nyugodtság, osztatlan figyelem, a nagyközönség érdeklődése kell, ezek a feltételek ma nincsenek meg.

A reform megvan, a mostani tanév már az új rend jegyében indult.

Az új leányközépiskola alapja a négy osztályú alsó tagozat, mely önmagában befejezett egész. Ez adja meg az általános műveltség kereteit. A felső tagozatok mélyítik a műveltséget és szakismereteket is adnak. Így az alsó tagozatban van elemi állattan, növénytan, természettan, vegytan stb. ugyanezek a tárgyak, sőt ugyanaz a tananyag előfordul a felső tagozatban is, természetesen itt a már fejlettebb korú és tehetségű növendék mélyebben hatol bele az illető tudományba. A tananyag egy részének ilyen ismételten való tanítása természetesen az idő rosszabb kihasználását idézi elő. Ez is egyik oka annak,

hogy sok szakember ellene van a középiskola ilyen ketté osztásának. Én elfogadhatónak tartom azokat az okokat, melyek a négy osztályú egységes középiskolát gyakorlati szempontból helyesnek mondják — csak akkor szeretném látni ennek következetes keresztülvitelét. Miért nem olvadt bele az új középiskola alsó tagozatába a polgári leányiskola? E két iskolatípus között nagyon kevés a tantervi különbség. A növendékanyag a polgári leányiskolában sokkal jobb, mint a fiúiskolában. A szabályzat s a miniszteri rendelet a középfokú leányoktatás új szervezetébe «bekapcsolja» a polgári leányiskolát olyan módon, hogy ha a polgári leányiskola tanulói a két iskola tanítástervének különbözetéből fölvételi vizsgát tesznek, akkor átléphetnek a középiskola következő osztályába. Sajnálattal tapasztaljuk, hogy e különböző vizsga anyagát a szabályzat nem állapítja meg, hanem rábízza a vizsgáló tanári testületre.

A teljes egységet az alsó tagozatban csak akkor találtuk volna meg, ha ebbe beleolvad a polgári leányiskola is. Akkor az elemi népiskola negyedik osztálya után következett volna e négyosztályú középiskola, ezután pedig a szétágazás tisztán műveltségi, gimnáziumi, kereskedelmi, tanítónőképző, óvónőképző stb. szakirányú továbbképző iskolákba. Ha pedig az új szabályzatnak nem volt célja az egységes középiskola, akkor miért rendezte az ismertetett módon az alsó tagozatot?

Nehéz megtalálni annak az okát, hogy az új leányközépiskolába hogyan jutott be a felső kereskedelmi leányiskola, amely a szakiskolák közé tartozik. Ha ez a szakiskola belekerült az új szervezetbe, miért nem került oda pl. a tanítónőképző, avagy más szakiskola. Ezekre a kérdésekre feleletet nem találunk sem a kibocsátó rendeletben, sem a szervezeti szabályzatban.

A szabályzat szerint az új leányközépiskolának alapja, törzse a felső leányiskola. Nem tartjuk valószínűnek, hogy a régi felsőbb leányiskola ilyen felujított, módosított alakban is életképes legyen. Az eredmény az lesz, hogy a felső osztályok az érdeklődés teljes hiánya következtében elnéptelenednek, meg-

szűnnek. A tapasztalat azt mutatja, hogy a közönségnek nem kell a tisztán általános műveltséget nyujtó iskola. A közönség képesítést, jogosításokat kíván, melyek kenyérkeresetre is felhasználhatók. A reform ezen a téren nem hozott sok újat. A régi felsőbb leányiskola VI. osztályának bizonyítványával a színművészeti akadémiába, a rajztanárképzőbe, különbözeti vizsgával az elemi iskolai tanítónőképző III. évfolyamába lehetett bejutni. Az új felső leányiskola VII. osztályának bizonyítványa semmiféle képesítést nem ad, csak a záróvizsga bizonyítványával lehet ugyancsak a színművészeti akadémiába, a rajztanárképző főiskolába, különbözeti vizsgával az elemi tanítónőképző IV. évfolyamába, s mint új irányba a kereskedelmi akadémiába és a nevelőnőképzőbe belépni. Ezek a jogosítások nem fogják a felső leányiskolát megmenteni. Aki szakiskolai képesítést akar szerezni, az a IV. osztály után szakiskolába megy, aki pedig főiskolán akarja folytatni tanulmányait, az a gimnáziumi tagozatot választja, mert ez adja a legszélesebb körű jogosítást a továbbtanulásra. Egyetlen egy életpálya van, amelyre tisztán a felső leányiskola előkészít: a nevelőnői. Érdemes ezzel részletesebben foglalkozni. Ezt a kapcsolatot tartom a leglehetetlenebbnek. A felsőbb leányiskola a művelt társadalom magasabb rétegének, a vagyonosabb embereknek a kedvéért létesült. Olyan leányok részére, akiknek a megélhetése — még a férjhezmenetel elmaradása esetére is — biztosítva van. Ezeket akarja valaki nevelőnőkké képezni? Aki kenyérkeresőnek készül, az nem megy felső leányiskolába. Az elvégzi a középiskola (vagy polgári) négy osztályát s a megfelelő szakiskolában folytatja tanulmányait. Miért is menne felső leányiskolába? Itt négy év alatt szerezhetne nevelőnői képesítést, ez alatt azonban megszerezheti a tanítónői oklevelet is — ez meg csak több, mint a nevelőnői oklevél — avagy három év alatt elvégzi a felső kereskedelmit. Az igaz, hogy egyik-másik család vagyoni helyzete annyira megromolhat, hogy felső leányiskolába járó leánya kénytelen kenyérkeresetre használható oklevelet szerezni. Azt hiszem, ez is inkább a tanítónőképző IV. osztályába igyek-

szik bejutni, mint a nevelőnőképzőbe. Mert a nevelőnői pálya nem kecsegtető, sőt . . . A nevelőnők nagy munkát végeznek s ennek ellenértékét nem kapják meg. A családoknál alkalmazott nevelőnők fizetésével, biztosításával, aggkori ellátásával senki sem törődik. Az állami intézetek nevelőnői elérhetik, hogy kinevezik őket, de az előlépésből ki vannak zárva. Először tehát a nevelőnők helyzetét kell országosan rendezni, azután meg lehet oldani a nevelőnőképzést. Majd, ha a családoknál alkalmazott nevelőnők mind tagjai lesznek pl. az orsz. tanítói nyugdíjegyletnek, a fizetési és előléptetési viszonyok rendezve lesznek, akkor majd lesz jelentkező a nevelőnői pályára. Kiképzésük, azt hiszem, sokkal közelebb fog állni a tanítónőképzéshez, mint a most megállapított tantervhez. Hiszen a családok a nevelőnőt tanítónőnek is használják, a nevelőnő vezeti és vizsgáztatja le a rábízott gyermekeket az elemi és nagyon gyakran a felsőleányiskolában. Erre való készséget nem nyujt neki a nevelőnőképző, mely inkább a kis gyermek gondozását, a kisdedóvást tanítja, nagy súlyt helyez az idegen nyelvekben való jártasságra s e mellett még házvezetőnővé is kiképzi (gazdasági, háztartási ismeretek, háztartásbeli kézimunka), viszont azonban a zenében való jártassággal egyáltalában nem törődik. E nevelőnőképzőt végzettek még a felső leányiskolai internátusok nevelőnőivé is nehezen alkalmazhatók, mert a végrehajtási rendelet legutolsó bekezdése szerint «oly képesítésű nővel kell betölteni, aki a növendékeknek a tanulásban és az ismétléseknél segítségére lehet», vagyis ezekre az állásokra is csakis tanítónők valók.

El tudok képzelni olyasféle felső leányiskolát, mely semmiféle képesítést nem ad s mégis életképes, mert meg tudja nyerni azokat a köröket, amelyek otthon vagy külföldi vagy hazai magán és felekezeti iskolákban neveltetik lányaikat. Ilyen luxus-iskola csak néhány szükséges. Jó internátussal felszerelt nevelőintézetek lennének ezek, melyek az idegen nyelvek, magyar- és világirodalom, esztétika, művészettörténet, földrajz, történelem, természettudományok, zene valódi műveltségén kívül a társaságbeli műveltséget és ügyességet is megfelelően ápolná

(idegen nyelvek tökéletes elsajátítása, tánc, sportok: úszás, tennisz, lovaglás stb. stb.)

*

A jelen tanévben megkezdték működésüket az új leánygimnáziumok. Az élet — e legszigorúbb bíró — néhány év alatt erősen kiemeli mindazt, ami az új szervezetben jó, hasznos, élesen rámutat arra, ami javításra, módosításra szorúl. E néhány év tanulságai alapján kialakul, kiforr a női középiskola leghelyesebb szervezete. Örülünk, hálásak vagyunk, hogy az első lépés ez irányban megtörtént.

Dr. Vásony Lajos.

A NŐK FELADATAI A NEVELÉS TERÉN.*

Némi tartózkodással beszélek a nevelésről egy olyan gyülekezetben, amelyben olyan sok a szakértő, ki mind sokkal tájékozódottabb e téren, mint én. Személyes tapasztalataim majdnem kizárólag a családra szorítkoznak s így én csak az átlagcsaládanya szempontjából mondhatok véleményt.

A fizikai és szellemi nevelés terén a főfeladatok az anyára hárúlnak és minél nagyobb az ő befolyása, annál jobb ez a jövő nemzedékre nézve. Korántsem akarnám azonban ezzel az apa jogait csorbítani. Ő továbbra is megmarad a család fejének és vegye is ki részét a munkából és felelősségből, amikor gyermekei neveléséről van szó. Ha a továbbiakban nem igen szólok róla, azt csak azért teszem, mert a nők feladatairól a nevelés terén akarok beszélni.

Bárhogyan is gondoskodik a társadalom, az állam a gyermekek jólétéről, mikor oltalmába veszi létének első pillanatától fogva, — védi az anyát, biztosítja az anyaság idején a nőt, gyermekágyasoknak, csecsemőknek otthont teremt, később gyermekkertekben, iskolákban, napközi otthonokban gondozza a gyermekeket, — mind e törekvések illuzoriussá válnak az anya, legalább passziv, közreműködése nélkül. Az ő befolyása döntő a nevelésben és kell is, hogy az maradjon.

Az isteni Gondviselés a szeretet, türelem, megértés mérhetetlen kincseit oltotta bele még a legtudatlanabb, legkevésbbé művelt anya szívébe is, s ezek sokszor még alkalmasabbá teszik

* Az osztrák Nőegyesületek Szövetségének 1916. június 2.-iki közgyűlésén tartott előadás.

őt az ápoló, vezető szerepére, mint az elméleti kiképzés. Ezzel nem akarnám azonban a tudatlanságot védelmezni s a gyermekeket az anyák ösztönszerű, gyakran babonáktól megbénított ápolásának kiszolgáltatni. Szükségünk van minél több s minél magasabb szinvonalon álló gyermekotthonokra, ahol a védencek születésüktől nevelésük befejeztéig lehetnek. De ezek főképpen azoknak a menedékei legyenek, kiknek nincsen családjuk. Vagy azoké, kiknek szülei erkölcsi romlás, vagy nagy nyomor, ragályos betegség vagy az egész napjukat lefoglaló munka kényszere miatt, tényleg képtelenek arra, hogy gyermekeiket gondozzák, neveljék. Ezek az otthonok egyszersmind az anyákat is nevelhetnék úgy, hogy gyermekeikre vonatkozólag mindenben tanácsot és támogatást nyujtanának.

Az iskola nevelő hatással van ugyan a gyermekekre, de hatásköre e tekintetben nem túlnagy. Hiszen a gyermekek csak a tanítási órákat töltik ott s a tanerőknek éppen elég dolgot ad, míg a gyermek fejét, — befogadóképességük legszélső határáig, — az előirt tudománnyal megtöltik. Sokkal nagyobb az óvodák, az iskolaköteles korban levő gyermekekre nézve a napközi otthonok szerepe. Itt tágabb tere nyilik a nő kizárólagos munkásságának s ahol nagyszerű eredményeket érhet el, ha az intézmény szervezete kifogástalan s ha a megfelelő egyén tölti be a neki megfelelő munkakört.

Az anyai szeretet melegét oly sok gyermekre sugároztathatná nem egy olyan nő, akit Isten igazi anyai szivvel áldott meg, aki azonban sohasem kerül abba a helyzetbe, hogy családot alapitson. Az ő szivük éltető melege a gyermekek nemes hajlamait fejlődésükben, növekedésükben csak támogatná. Nem is tudom, hogy hogyan áll jelenleg a napközi otthonok ügye s hogy milyen a beosztásuk. Azt hiszem azonban, hogy erélyes szervezéssel a gyermekeket a nagy egész keretében kisebb csoportokba kellene beosztani, amely csoportok összetartozó családokat alkotnának.

Mivel a vallásos hitben fennálló nézeteltérés történelmi tény, melynek megváltoztatása nem áll módunkban s mert gyer-

meknevelést erősen megalapozott vallásos nevelés nélkül el sem tudok képzelni, a gyermekeket elsősorban vallásuk szerint osztanám be az egyes csoportokba. Nem a vallási türelmetlenség vezet e tekintetben. Sőt ellenkezőleg! tartsa mindenki tiszteletben embertársai meggyőződését, már kicsi korától kezdve, ne sértse meg szánt-szándékkal a mások nézeteit, de viszont legyen elég bátorsága, a maga hitének nagyratartásához. Mert csak az az ember birkozhat meg majd későbbi életének nehézségeivel, erejének szétforgácsolása nélkül, aki a lelkiismereti kérdésekben és vallásos meggyőződésében megingathatatlan alapokon áll.

A gyermekek osztályozásában második szempontként az vezetne, hogy lehetőleg olyanok kerüljenek egy csoportba, akik hasonló viszonyok között, hasonló környezetben éltek. Például hivatalnokok, orvosok, tanítók gyermekei legyenek az egyik, kisiparosok, kézművesek gyermekei egy másik csoportban. Ezt szükségesnek tartom, mert a nevelés feladata nem az, hogy egy színvonalon álló, egyöntetű gépembereket gyártson. Annál inkább kell azonban egyéneket nevelnünk s a gyermek minden képességét a lehető legmagasabb tökéletességig eljuttatnunk. Hiszen minden gyermek magával hoz öröklött vagy eltanult hajlamokat s ezeknek megfelelő tehetségeket, melyeket a lehetőség szerint ki kell használnunk és továbbfejlesztenünk. A célunk itt az legyen, hogy a gyermeket, — ha tehetségei ezt megengedik, — apja hivatásának magasabb fokára vezessük, mert biztosítani akarjuk számára a fokozatos szociális emelkedést. Ahol különleges tehetségek mutatkoznak, — melyeknek felkutatása a csoportvezető feladata volna, — ott természetesen képességeinek és hajlamainak megfelelő munkakörhöz kell a gyermeket eljuttatni. Nem akarnék — az Istenért! — kaszt-rendszert állandósítani, hanem éppen ellenkezőleg a meglevő erőket, saját egyéni mivoltuknak megfelelően, a lehető legmagasabb kifejlődéshez szeretném juttatni. S ehhez van szükségünk a nők segítő kezére!

Minden csoport élére olyan nőt képzelek, — legyen bármi is a hivatalos címe, — aki védenceinek igazi anyja, akinek

minden gyermeket és családi viszonyait tökéletesen ismernie kellene, hogy helyes irányban vezethesse.

Elengedhetetlenül szükségesnek tartom, hogy minden leányiskola, már az elemi népiskola mellé is, kiegészítő osztályok szerveztessenek, ahol kötelező tantárgyként: a háztartástant, gyermekgondozást, egészségtant s az egyszerűbb szociális gondoskodást tanítanák. A leányközépiskolákat szintén egy kötelező «*nőképző iskolával*» kellene kiegészíteni. Ezzel az intézkedéssel sokkal kisebb szerepük volna a jövőben a napközi otthonoknak, mert a hivatására jobban előkészített anya jobban tudná ápolni, vezetni gyermekét, mint most.

Bármely szempontból is vizsgálom ezt a kérdést, gondolataim megint csak az anyához térnek vissza, kinek joga és kötelessége gyermekeinek nevelése. Az anya- és gyermeki szeretet erejénél fogva ő úgyis könnyebben keresztülvihet sok olyat, ami tömegnevelésnél nehezen elviselhető kényszernek tűnnék föl.

Az emberi társadalom miniatürképe, a család, gyakran a legkülönbözőbb jellemeket és hajlamokat egyesíti magában. A családtagok természetes szeretete, vonzódása egymáshoz megkönnyíti a kölcsönös hibák, ferdeségek elviselését. Amennyiben a gyermek ehhez hozzászokik, ez ellentétekben lassanként az emberi gyarlóság elkerülhetetlen megnyilvánulásait fogja látni és később az emberek nézeteinek különbözőségét könnyebben viseli el.

Mint legfőbb tekintély, a szülők állnak előtte; szivesebben hajlik meg ez előtt, mint legkiválóbb tanítónője tekintélye előtt. De hogyha a gyermekek duzzogás nélkül elismerik szüleik tekintélyét s ehhez hozzászoknak, — akkor később el fogják ismerni az állam tekintélyét is és maguk is jó állampolgárokká lesznek.

Hogy az ifjúságot helyesen nevelhessük, szükségünk van anyákra és nőkre, kikben az anyai érzések erősen kifejlődtek; kik legalább főbb vonásaiban tájékozódottak az egészség ápolása, a nevelés és a szociális kötelességek terén. Föl kell ébresztenünk a minden nő szivében szunnyadó anyai ösztönt, fejlesztenünk

kell pótolhatatlan természetes hajlandóságukat. Ha pedig bűn vagy nyomor elhomályosítaná ezt, törekedjünk az akadályok elhárítására és gazdagítsuk a nőt technikai ismeretekkel, hogy lehetővé tegyük neki magasztos feladatának betöltését.

A jelenkori művelt nő főfeladatának tartom a család nevelését, az anyák és helyetteseik derekas vezetése mellett. Törekednünk kell tehát arra, hogy utat keressünk és találjunk olyan családokba, amelyekben erre a vezetésre legnagyobb a szükség. Nem könnyű ez a feladat!

A lakásfelügyelőnők, csecsemőgondozók, ápoló- és tanácsadó nők stb. intézménye által lassanként sikerül is a legszegényebb családok elzárkózottságát leküzdeni. Azok azonban, akik ilyen feladatot teljesítenek, tudják, hogy milyen gyanakodó szemmel fogadják őket és milyen gyöngédtelen elutasításban van részük nem egyszer. Ahol pedig a szegények istápolásának meglehetős gyenge segítőeszköze hiányzik, ott még nehezebb, ha nem teljesen kivihetetlen feladat előtt állunk. Pedig menynyire szükséges és milyen jótékony hatású volna itt a felvilágosítás. Mert a rossz nevelésnek inkább a tudatlanság az oka, sem mint a rossz szándék.

Hány gyermeket szoktatnak az iskolában és az otthonokban az egész nap folyamán a jóra, a test és lélek ápolására. Hazajőve pedig azt tapasztalják, hogy az, amit ott sok fáradsággal beléjük akarnak csepegtetni, csak szép mese s hogy a való élet egészen más. Mert hiszen számukra a *család* jelenti az *életet*. Vagy pedig ha azt hiszik, hogy a nyomor, mindenféle szenny, az iszákosság s a vele járó bajok csak otthonuknak speciális nyomora, akkor szüleiket megvetik és elítélik s elégedetlenek lesznek mindennel. Ez az elégedetlenség, amely a gyermek lelkébe befészkelődött, vele együtt nő s lassanként kiterjed a fennálló világrendre. Ennek szomorú eredménye a modern nagyvárosi élet. Még sokkal rosszabbúl járnak azok a gyermekek, kik még az iskola és a napközi otthon menedékétől is elestek.

Egyesek kezdeményezése, a nő szociális és nevelői mun-

kássága, a mai viszonyok mellett kevés eredménnyel járhat. Nagyobb hatalomra volna e téren szükség, amelyet egyedül a törvényhozás adhat meg. Ha most, a világháború folyamán, hiába is kérnők a választói jogot magunk számára, követelnünk kellene azt, amit talán könnyen keresztülvihetnénk. Nevezetesen azt, hogy a gyermekgondozás, az iskolaélet s a nevelés minden terén a község, valamint az állam is, a nők megkérdezése nélkül semmi újítást meg ne valósítson. Más szóval: minden ilyen kérdésekkel foglalkozó előkészítő bizottságnak hivatalból nők is tagjai legyenek.

Bármily rettenetes is a nyomor s a szellemi hanyatlás egyes esetekben, nem tagadható, hogy a közjólét és általános műveltség átlaga emelkedett. Hiszem, hogy olyan időnek nézünk elébe, amikor minden anya képes lesz otthonában egészséges gyermeke testi és szellemi fejlődéséhez szükséges ápolást s az első nevelést megadni.

Ha a gyermek később tanulmányai vagy tehetsége révén kinőne az otthon szűk keretéből, úgy természetesen gondoskodni kell megfelelő neveléséről. Mert különben olyan tudósaink és művészeink lesznek, kiknek gondolkozásmódja, érzülete, modora egyáltalán nem felel meg műveltségük fokának.

A csecsemő- és gyermekvédelem, valamint a szegények istápolásának minden ügyét *nők kezében* szeretném látni, hasonlóképpen az elemi oktatást, különösen alsóbb osztályokban; továbbá a tanítást a felsőbb leánynevelő intézetekben túlnyomórészt nekik kellene ellátniok. Főképpen pedig mulhatatlanúl szükségesnek tartom, hogy leánynevelő intézetek iskola-orvosa kizárólag nő lehessen. Tehát nő, — nem pedig férfi, — tanítsa *mindazt*, ami az egészségtan keretébe tartozik.

A nevelés terén nálunk, Magyarországon, sem kapta még meg a nő az őt megillető helyet, bár a gyermekvédelem terén befolyása napról-napra erősbödik. Amennyire szükségesnek tartom, hogy a nő törekedjék biztosítani magának az imént körvonalozott állásokat, ép úgy óhajtandó, sőt szükséges, hogy a neveléssel, gyermekgondozással csak azok foglalkozzanak, kik-

nek valóban van szivük és érzékük a gyermekek számára. E nélkül hét pecséttel elzárt könyv marad rájuk nézve a gyermeki lélek s minden műveltségük és jóakaratuk mellett sem fognak jó eredményt elérni.

Szükségünk van a nőkre a köznevelési és oktatási tanácsban, mely hasznos intézményekről nem régen hallottam először s melyeket nekünk ez idő szerint, fájdalom, nélkülöznünk kell.

Tisztelt hallgatónőim talán úgy találják, hogy óhajtásaim, követeléseim túlságosan szűk keretekben mozognak. Én azonban nem akartam most olyan részletes programmot kifejteni, melynek megvalósításához évtizedekre volna szükség. Csak rá akartam terelni a hölgyek figyelmét olyan pontokra és célokra, amelyek a pillanatnyi szükségnek legjobban megfelelnek; amelyekhez minden tétovázás nélkül közeledhetünk és amelyeknek elérhetése minden kétségen kívül áll.

Mint vendég, nem tehetek javaslatot s így csak arra kérem Önöket, tisztelt hölgyeim, egyesítsük minden erőnket, hogy lényeges befolyást biztosíthassunk a nőknek a gyermekgondozás és leánynevelés minden kérdésében.

Apponyi Albertné grófné.

ÉVNYITÓ.

Az 1916/17. iskolai év megnyitására gyűltünk egybe. Ismét egy *új esztendő* előtt állunk! Itt látom az Állami Erzsébet Nőiskola mélyen tisztelt tanári testületeit és a polgári iskolai tanítónőképző, a gyakorló felső-leányiskolai nevelőintézet és a tanárképző Apponyi-kollégium összes növendékeit. Szivem egész melegével üdvözlöm őket és arra kérem a jó Istent, adja áldását, hogy mindnyájan, akik itt együtt vagyunk, szerető, boldog, *békés otthonra* találjunk ebben a nagy iskolában, a mi kedves intézetünkben. Ennél jobbat, szebbet, nem kérhetek, enélkül dolgozni, eredményes munkát végezni nem lehet nekünk.

Sohasem éreztük át oly mélyen, igazán az *otthonnak*, a családi fészeknek nagy értékét, jelentőségét, azt a boldog biztos valóságot, hogy nekünk otthonunk van, mint most, amikor oly sok testvér magyar család bolyong otthontalanul — nem hontalanul, mert Istennek legyen hála! a hon, a haza a miénk — bolyong és nem tudja, hol fogja fejét lehajtani. Egy rettenetes vihar pillanat alatt elsöpörte a családi fészkeket és menekülésre kényszerítette azoknak lakóit. Hozzánk is eljöttek a mi menekült leányaink és iskolánkba, szeretetünkbe fogadtuk őket. Boldogok voltunk, hogy otthont adhattunk nekik. Úgy érezték ők is, mi is, hogy hazajöttek.

Mai megnyitó beszédemben azokra az *erőforrásokra* óhajtok rámutatni, amelyeknek minden ember, de különösen minden *női lélekben* meg kell lenniök, hogy saját magának és mindazoknak, akikkel együtt él, lakik, boldog, meleg *otthont* teremthessen, biztosíthasson. Kedves leányaink! az otthon nagy kincsét nem készen adja nekünk a jó Isten, csak áldását adja hozzá, ha szívvel lélekkel dolgozunk rajta, érte. Voltaképpen mindnyájuk szívében, lelkében ott szunnyadnak az erőforrások,

csak reájuk kell a figyelmet irányítanunk. Utirányt szeretnék adni, utat jelölni, mutatni, hogy és merre induljanak. Három főtényezőt emelek ki:

Az első, *az elégedett szív!* Hogyan lehet erre szert tenni? Egyszerűen csak azt mondom, ha számon vesszük újra meg újra mindazt, amink van és nem töprengünk folyton azon, amink nincs és gyakran nem is lehet. Olyan kevés ember tudja, hogy voltaképpen milyen nagy értékei, kincsei, isteni ajándékai vannak. Megszokja őket és napirendre tér felettük. Csak a veszteségek emlékeztetik arra, hogy mennyi mindene volt és hogy mennyi mindent veszíthet még!

Az élet most kegyetlen hozzánk. Nehezen adja meg azt, amit megszoktunk. Most kell az *elégedett szívvel* felfegyverkeznünk. Még mindig fehér asztalhoz ülünk le — Istennek hála! fehér abrosz és meleg étel! Adjuk hozzá szivünk melegét, lelkünk derűjét és főként *hálánkat* és akkor az értékét jobban megérezzük, megértjük. Úgy üljünk le oda, mintha az *Úr asztalához* ülnénk!

Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma! Mily fenséges tanítás rejlik ebben az egyszerűségre és megelégedésre!

Az a fontos, hogy mindent *hálás szívvel* fogadjunk, akkor megnő az értéke. Az elégedetlen szív teher önmagának, másoknak; izgat és nem nyugtat, háborút és nem békét hirdet. Legyen ebben a nehéz, háborús, küzdelmes világban *a béke forrása* a mi szivünk. A gyermeki lélek, a fiatal lélek sugározza ki a békét, a derűt, szinte félve mondom: az örömet!

Egyik nagy költőnk, bölcselőnk, tanítómesterünk, Arany János azt mondja az ő «Vágy» című, oly jellemző költeményében:

«Földi ember kevéssel beéri;
Vágyait, ha kevesebbre méri.»

Alkalmazzuk ezt magunkra. Földi gyermek, fiatal leány stb. kevéssel beéri, vágyait, ha kevesebbre méri. Foglalkozzunk ezzel a gondolattal; ébredjünk öntudatra ez irányban is és szerezzük meg Isten segítségével *az elégedett szivet.*

És most egy különös fordulattal ellentétbe csapok át és arra kérem magukat, *legyenek elégedetlenek!* Sohase legyenek megelégedve azzal, hogy milyen fokán állanak a tudásnak, haladásnak, fejlődésnek, tökéletesedésnek. Szorgalmas ma az a kis leány, neki az nem elég! holnap szorgalmasabb lesz, holnap engedelmesebb, a kötelességteljesítésben pontosabb és holnapután még különb lesz; rendszeretőbb és résztvevőbb társának örömében, bajában és tisztelettel teljesebb szülei, nevelői iránt; és türelmesebb is lesz. Büszke nagyravágyás égjen a lelkükben, mely folyton előre és felfelé irányítsa minden gondolatukat, érzésüket és erősítse akaratukat. Szakadatlanul dolgozzanak önmaguk nevelésén és tökéletesítésén. *Az elégedett szív és a nagyravágyó lélek összhangja* biztos alapja a boldog, békés otthonnak.

A másik főkellék, erőforrás, amire figyelmüket ráirányítom és ami nélkül az otthon alakítása magasabb szempontból el nem képzelhető: *az öntudatos lelki élet* és annak értékelése. Tagadhatatlan, hogy anyag és szellem vagyunk, test és lélek, sár és napsugár; ahogy mondani szoktuk. És tagadhatatlan az is, hogy a mai világban mind nagyobb erővel uralkodnak az anyagi kérdések. De éppen ez az, ami lényünk isteni részének gondozására és fejlesztésére ösztönöz bennünket. *Értsük meg,* mit jelent az, hogy a léleknek tartalmat adunk, táplálékot, mely megerősíti és életteljes, nemes, jó cselekedeteket vált ki belőle. Mindnyájunknak a saját magunk munkájára, erejére, cselekedetére, életére kell most gondolnunk, hogy ezt jól megérthessük. Szerezzünk biztos ismereteket! Mindenki, amit tanul, tanulja meg jól. Ne terhelje szellemét csak félig értett dolgokkal. Szomjuhozzuk az *igazságot* és igyekezzünk megérteni gondolataink összefüggését, cselekedeteinknek értelmi és érzelmi okát és vizsgáljuk mások cselekedeteit, tőlünk telhetőleg ész és szív szerint. Hassa át szivünket a könyörületesség, a nagylelkűség, a nemes *példaadás* vágya és mindezt szője át a szeretet melege és a *jóakarat* ereje. Ez az iskola, ez a ház, intézet, legyen ez forrása mindnyájukra nézve *egy erőteljes lelki élet*

kiépítésének, amely nélkül otthonos érzés, otthon el nem képzelhető. Vigyék majd ki innen ezt a családba, az életbe és őrködjenek felette, nehogy az anyagiasság erőszaka erőt vegyen rajta. Most van ideje annak, hogy a lelkiség szép életét éljék; most, amikor minden anyagi gondtól, küzdelemtől távol állanak. A szép, gondtalan iskolai élet legyen gondos, erőteljes lelki élet.

Emlékezzenek az Új Szövetségnek arra a felséges tanítására, melyet különösen nekünk nőknek ad, mikor a szorgos Márta alakja mellett, — akit a házi élet ezer apró gondja teljesen lefoglal — megmutatja Máriát, aki az Úr lábánál ül, szavára figyel és lelke szomjúságát elégíti ki.

A harmadik otthon-épitő és alakító erő az a biztos, boldog gondolat, *hogy én nem vagyok egyedül, hanem velem és bennem él a jó Isten és minden munkámban megsegít!* Gyenge, kicsi, erőtlen, kevés vagyok, de Őrá gondolok és segítségét kérem, vége az erőtlenség érzésének. Kedves kis és nagy leányaim, mindent az Isten nevében! Ha leckéjüket tanulják, ha sétára indulnak, ha a fehér asztal áldását élvezik, ha egy-egy nagyobb feladat előtt állanak, ha gondjaik vannak, hazagondolnak, mindig a jó Istennel együtt. Otthont el nem lehet képzelni az Istenbe vetett erős bizodalom nélkül.

Kedves leányaink, maguk éntőlem, úgy gondolom, a mai megnyitó alkalmával hazafias szellemű beszédet vártak. Én úgy érzem, hogy szavaimmal hazámat szolgálom, amikor arra törekszem, arra vágyom, hogy növendékeink *ilyen szellemben nevelődjenek honleányokká;* amikor számukra ilyen utat, életirányt, ilyen életelveket jelölök ki és az életbölcsesség, életfilozófia, életfelfogás gondolatát érintem meg lelkükben.

Ehhez kérem a jó Isten áldását, segítségét. És amidőn a nagy számban megjelent szülőket és jóbarátokat mély tisztelettel üdvözlöm és nekik köszönetet mondok, hogy itt vannak, ebben a szellemben, ezeknek a törekvéseknek a jegyében nyitom meg az 1916/17. iskolai évet.

Isten, áldd meg a magyart! *Berta Ilona.*

MEGJEGYZÉSEK AZ IRODALMI TANÍTÁSHOZ.

Iskolai tanterveink szerint a nyelvi oktatás tengelye az irodalom. A legalsó foktól kezdve a középiskolák, képzők legfelső határáig az irodalom alapja mindennemű nyelvi tanulmánynak. Irodalmi művekből merítjük a példákat a nyelvtan számára; majd a helyes és szép előadás mintáit; innen valók a szövegek a verstan képleteinek megértéséhez; irodalmi műveken tanulja a növendék a prózai és költői műfajok elméletét, egybekötve némi esztétikai kitérésekkel; végül az irodalomtörténet tetőzi be e tanulmányokat az irodalomnak, jobban mondva a nemzet szellemi életének történeti bemutatásával, vonatkozással a külföldi irodalmakkal és szellemi élettel való kapcsolatára. Ebből logikusan az következnék, hogy egy kerek, egész tanulmányi egység befejeztével a növendék alaposan meg is ismerkedett az irodalommal, de nemcsak hogy megismerkedett vele, hanem meg is szerette és kellő ösztönzést kapott további önművelésre és lelki életének ez alapon való további kiépítésére. Mindenesetre ez a szándéka mindazoknak a rendelkezéseknek, melyeket a tantervek ebben a tekintetben irányadóknak állítanak fel.

Valóban, az irodalom a nemzet *ideális* lelki tartalmának legerősebb kifejezője; a történeti mult megelevenítője, a jelen leghathatósabb szószólója, a jövőre irányuló törekvések legjobb előkészítője. Mint ilyen hű segítője a *reális* erők kifejlésének, ideális tartalmával és irányzatával az anyagi törekvések megvalósulásának egyszersmind ösztönzője és fékezője is. Nem csodálhatjuk, hogy az irodalomnak ennélfogva a tanításban min-

denkor nagy fontosságot tulajdonítottak, sőt akárhányszor, helytelenül túlozva és megfeledkezve az iskolának reális céljairól, a tanítás egyetlen gerincéül is megtették, minek következtében az iskola és az élet közt áthidalhatatlan ellentétek támadtak. Az iskola, a tanítás, ha valójában az akar lenni, minek lennie kell, tudniillik előkészítő az életre, sokkal bonyolultabb gépezet, semhogy az egészet — hogy a képes beszédet megtartsam — *egy* tengelyre lehetne szerelni. Az irodalom nem egyetlen, de mindenesetre egyik fontos tengelye a tanításnak.

Ha már most azt kérdezzük: eléri-e a tanítás kitűzött célját, abban az irányban, hogy az irodalmat megkedveltesse a növendékkel, akkor sajnosan be kell vallanunk, hogy nem olyan mértékben, mint kívánatos volna. Elég nagyszámú és sokévi tanítói tapasztalatom feljogosít arra, hogy ezt, a részben tagadó feleletet adjam. Mind a magam gyakorlata, mind azok a tapasztalatok, miket fiú- és leányközépiskolákban, elemi tanító- és tanítónőképzőkben tettem, arra a meggyőződésre vittek, hogy az irodalom mint irodalom, a tanításban nem részesült abban az elbánásban, melyet lényege megkövetel. Tanításunk az irodalom körül forog, de maga az irodalom kiesik belőle. Az irodalom anyagforrásunk, eszközünk, segítőnk, de nem *célunk*.

S ebben nem lehet a tanterveket hibáztatnunk, amint a legritkább esetben a tantervekben van a hiba. A tantervek elméletben rendszerint jók, de rossz a tantervek gyakorlati végrehajtása, mert legtöbbször szűkkeblű és mesteremberes fölfogás, a bürokratikus, betűhöz való ragaszkodás, könnyelmű nemtörődömség vagy nagyképű korlátoltság tönkreteszik a legszebb tanterv ideális célzatait. Az is megesik, hogy a legjobb szándékú buzgalom ép oly csúfos kudarcot vall, mint a lompos hanyagság.

Ennek a bajnak minden egyéb okát mellőzve — mert igen sok oka van — csak egyetlenegyre, talán nem a legcsekélyebbre szeretnék rámutatni. Én azt hiszem, azért eredménytelenek ezirányú törekvéseink, mivel az irodalmat az iskolában rendszerint nem mint irodalmat fogjuk föl.

Az irodalom elsősorban művészi termékek összesége, nem

nyelvtani példatár; művészi termék, nem verstani és stilisztikai mintagyüjtemény; művészi termék, nem poétikai és esztétikai szabályok rőfje; művészi termék, nem irodalomtörténeti elméletek kísérleti nyula; művészi termék, nem erkölcsi oktatások katekizmusa.

A költői lángelmék nem azért írták remekeiket, hogy pedagógiai kínzókamrákban spanyol csizmának és vallató csigának használják. Azért öntötték művészi formába lelkük tartalmát, hogy élvezzük mi is lelkünk egészével, hogy bennünket is ihletbe ragadjon, hogy mi is érezzük azt a szent tüzet, mely őket az alkotás hevében felgyújtotta. Nagyon szegény ember az, aki tiszta művészi élvezetre nem képes, aki fázik a lobogó tűz mellett és didereg a verőfényen.

Ez az, amit az iskolákban olyan ritkán tapasztaltam: az *irodalmi termékek művészi élveztetése*. Az egyik tanító apróra elemezte Vörösmarty egyik remekének sorait, hogy megállapittassa bennük a mondat részeit és a szavak alakjait; a másik lelkiismeretesen kikereste Arany Toldijából a képeket és alakzatokat; a harmadik arcának véres verejtékével beleszuszakol egy hatalmas erkölcsi tanulságot Petőfinek egy lehelletszerű dalába; hallottam olyan tanítást, ahol a tanár Bánk bán második felvonásából «kifejtette» a dráma egész elméletét és történetét Aiszchülosztól Katona Józsefig; fültanuja voltam, mikor Arany Rozgonyinéjára — törik-szakad — ráhúzták Gregussnak egyedülüdvözitő elméletét: a ballada tragédia dalban elbeszélve. A legártatlanabb esetek közé tartozik az a vizsgai jelenet, mikor a növendék vígan elfújja Jósika, Eötvös és Kemény valamennyi regényének tartalmát, párhuzamot von a jellemek, cselekvény, előadás stb. stb. közt — megjegyzendő, zárthelyi dolgozatot is készített róla — s arra a szerény kérdésre, hogy hány regényt olvasott a tárgyaltak közül, azt feleli, hogy: «egyet sem!» Ha valamely remekmű szépségeinek méltatásáról van szó, a növendékek kötelességtudóan elmondják mindazt, amit az évközben használt tankönyv erről mond, sem kevesebbet, sem többet s az ember egy kis jártassággal el is találja a tankönyv szerzőjét,

vagy a tankönyv szerzőjének forrását. Hogy mit gondol vagy érez a növendék, arról ugyan egy betűt sem hallani, de nem is merne az iskola szent falain belül nyilatkozni. Bezzeg kívül! Beszéltem egy igen előkelőnek tartott középiskola növendékével, s minthogy meglehetősen nagy — nem iskolai — olvasottságot vettem észre benne, ráterelteni a beszédet nagy íróinkra; gúnyosan félrevonta a száját s azt mondta: «Én nem értem, minek gyötörnek minket olyan unalmas históriákkal, mint az az Arany Toldija!» — Hát nem rettenetes ítélet-e ez? De kire? Aranyra? Szegény, ha tudta volna, mire jut lelkének ez az üde, kristálytiszta gyermeke, dehogy hozta volna a világra!

Mi tehát a főhiba? Az agyonmagyarázás, agyonelemzés, agyontanítás. Órákon, napokon, heteken át nyúzzák, préselik, sajtolják egy s ugyanazt a szöveget, míg olyanná nem lesz, mint a száraz fűrészpor. Ezt teszik Homeros ragyogó énekeivel, Horatius derült bölcseségű vagy komoran haragvó ódáival, Goethe idilli eposzával, Victor Hugó pompás strófáival, Berzsenyi mennydörgő átkaival, Vörösmarty méltóságos hexametereivel és lángoló himnuszaival, Aranynak megrázó lelki tragédiáival, Jókainak könnyekkel kacagó novelláival. Vagy az irodalomtörténet örve alatt lélekölő címtárrá aszalják az irodalmat; beszélnek *róla*, meg arról, amit *róla* írtak, de magát az irodalmat se nem látják, se be nem mutatják.

Legtöbb tanítónk tud talán «módszeresen» tanítani a tanterv betűje szerint, hanem költői terméket, művészi remeket élveztetni, szépségeit a növendék lelkébe vinni, a legtisztább gyönyörűséget gerjeszteni benne, ehhez alig ért. Felboncolják, széttépik a virágot, nagyító alatt vizsgálják legapróbb sejtecskéjét is; de az egésznek szépségét, színeinek pompáját, bűvös illatát kegyetlen kézzel megsemmisítik.

Ezért nincsen *elég* irodalom az irodalmi tanításban.

«De hát akkor min mutassuk be a nyelvtani elemzést? min gyakoroljuk a stilisztikát és a verstant? hogyan mutassuk ki a prózai és költői műfajok sajátságait?» mondja a mélyen megsértett tanító. — Hát bizony, erre nehéz kielégítően megfelelni.

Szabályt írni könnyü volna, de ez megint csak holt betű volna, melybe az élő lelket csak a tanító egyénisége lehelheti. Aki nem *érzi*, hogyan kell eljárni, sohasem fogja igazán *tudni* a módját.

Az olvasnivaló igen sokféle, azt mondhatnám, hogy mindegyiknek más-más az egyénisége, ennélfogva más-más elbánást kíván; valamennyit egy kaptára húzni lehetetlen s ezért egyetemesen érvényes szabályt, módszeres eljárást az «olvasmánytárgyalás»-ra adni képtelenség. Vannak olyan olvasmányok, melyek tűrik a boncolást, másokhoz hozzányúlni is alig lehet esztétikai értékük sérelme nélkül. Ép ez az, amit a tanítónak éreznie kell. Előfordulnak olvasmányok vagy olvasmányrészletek, melyeket csupán csak föl kell olvasni, melyekhez nem szabad fejtegetést fűzni, melyek csak így, illetetlenül hatnak a növendék lelkére, mikor minden hozzátett megjegyzés szertefújja a költőiség lenge illatfátyolát. Valahányszor a tiszta esztétikai gyönyörködésnek, meghatottságnak jeleit növendékeimen észreveszem — s ezt észre nem venni lehetetlen, ha csak taplóból nincs a tanító lelke — tartózkodom mindennemű magyarázattól, hanem más alkalomra, más órára teszem el mondanivalóimat. A költői műnek első, mély művészi hatása így épen és érintetlenül megmarad s ezt későbbi nyelvi, tárgyi s egyéb boncolgatás már szét nem ronthatja. Az öntudatlan, sejtelemszerű esztétikai hatás itt értékesebb, mint a tudatos ismeret, mely megérteti ugyan a műalkotás mindennemű sajátságát, de a tiszta esztétikai gyönyörűségnek akadálya is lehet. Vannak viszont olyan költői termékek, melyek előre kívánják a magyarázatot, az előkészítést, mikor a megérzés elé annyi tárgyi és egyéb akadály tornyosul, hogy a műnek élvezete elé át nem hágható küszöb emelkedik; ilyenkor az egyöntetű, egységes hatást célzó olvasást máskorra, későbbre tesszük el, hogy a rideg magyarázatok meg ne bontsák a gyönyörködés lehetőségét.

«Hol maradnak akkor a nyelvtani, verstani, stilisztikai, poétikai, irodalomtörténeti, bölcseleti, erkölcsi tanulságok?»

A múzeumok és intézetek ásványgyüjteményei két részből állanak: az egyiket üvegtáblás szekrényekbe és tárlókba teszik,

hogy mindenki láthassa őket; a másikat a szekrény aljában lévő fiókokba rejtik. Ha már most a tanár valamely ásványról beszél, az alakot, a színt, a fényt, a kiállított ú. n. kabinetpéldányokon mutatja be; vegyi elemzésre s egyéb vizsgálatra, mely a darabban kárt tehetne, azonban világért sem törne belőle egy szemernyit is, arra valók a fiókban heverő, nem «szép», de különben a célnak teljesen megfelelő kísérleti darabok, melyekből minden lelkifurdalás nélkül le lehet törni a szükséges mennyiséget.

Egy kis módosítással az irodalommal is így bánhatunk az iskolában. Amennyire lehet, ne magyarázzuk agyon az elsőrendű darabokat; elemzésre, különösen nyelvtani, stilisztikai boncolgatásra alkalmas darabokat találunk eleget a kisebb esztétikai értékűek közt is, melyeknek agyonmagyarázásából nem következik akkora kár, mint ha elsőrendű remekeket útáltatunk meg a növendékkel. Mert véghetetlen szomorú dolog az, mikor valamely irodalmi mű említésekor az emberben, sokszor még hosszú évek multával is, bizonyos kelletlen érzés, mondhatnám módszeres pedagógiai émelygés ébred, emléke egy szerencsétlen iskolai órának, melyben egy szakmányban dolgozó mesterember tönkretette nemcsak a művészetnek egy remekét, hanem a fogékony növendék lelkében is az esztétikai élvezés készségének csíráját.

Ez elmefuttatással csak azt szeretném elérni, hogy egyikmásik társam is vegye észre, mennyit vétkezünk az irodalmi tanításban az irodalom ellen, hányszor nem nevelünk az iskolában az élet számára: irodalomgyűlöletet.

Tolnai Vilmos.

ESZMÉNYI NEVELÉS.

«A gazdag művészi lélek a szeretet hatalmával tud életre fakasztani, életre ébreszteni.» Ezek a mély értelmű, nagy jelentőségű szavak De Gerando Antonina ajkáról hangzottak el közel egy évtizeddel ezelőtt. De Gerando Antonina apostoli működését már több, mint két éve megszüntette a természet rendje szerint irgalmat, megalkuvást nem ismerő elmulás, de fényes pályafutása örök időkre feledhetetlenné tette nevét, mely ma már a történelemé.

Az ő gazdag, megértő lelke apostoli buzgósággal hangoztatta a szeretet nevelő hatalmát és sürgette, hogy az évtizedek tapasztalatán épült és az ő nemes lelkéből kikristályosodott jelmondatot fehér márványtáblára vésve örökítsék meg az ő saját költségén és illesszék a kolozsvári állami felsőbb leányiskola tanácskozó termének egyik falába.

Az igazsághoz híven ide kell iktatnom az idézett jelmondat bevezetését is: «a szigor a tehetetlen, gyáva lelkek fegyvere»; ezt talán sokan nem úgy értelmezik, mint De Gerando Antonina gondolta, azért nem is szándékozom mélyebb jelentőségét fejtegetni, hanem inkább a szeretet nevelő hatalmának értékét hangsúlyozni, úgy, ahogyan azt Gerando Antonina magasan szárnyaló szelleme, mint lelkének igazgyöngyét hagyta reánk: «Szeretném — úgymondja — ha ez nemcsak betűkkel lenne egy hideg lapra vésve, hanem tisztító tűz gyanánt átjárná az iskolák egész szellemét!»

Íme az apostoli lélek jövőbe látása. Még egy évtized sem telt el azóta és mit tapasztalunk? Most, mikor a nagy világ-

égésben szinte azt hisszük, hogy elpusztul minden erkölcsi érték, — szeretet és testvéries érzés puszta fogalommá látszanak válni, — a nevelésnek szent ügyét a megújhodás szelleme hajtja át és a nevelésügynek leghivatottabbjai a megkínzott emberiségnek megváltását a szeretet melegétől áthatott neveléstől várják.

A neveléstől várjuk a jövő sikerét és igyekezünk helyrehozni az elmulasztottakat. Hányszor hallottam a közel multban lekicsinylőleg bírálni ezt a szót: «ideálizmus». Kultúrember már nem hisz benne, mondták a rövidlátó, kicsinyes gondolkozású emberek. És ma már a nevelésügyi röpiratok s folyóiratok mindig sűrűbben hangoztatják az eszményi nevelésnek szükségességét.

«Sokkal erősebb ideálistáknak kell lennünk, mint vagyunk», mondja Alexander Bernát. «Az élet Evangéliumának nem tanítók kellenek, kiknek «fogalmaik» vannak, hanem nevelők, kikben a fogalmak eleven erők», mondja Prohászka püspök és tovább: «A tanítók beszélnek Istenről, a nevelők pedig átélik Istent és istenfélő emberek».

Az ideálizmussal, a magasabb eszmények utáni törekvéssel karöltve jár egész műveltségünknek alapja: a vallásosság. «A vallás megrendülése az ideálizmus gyöngítésére szolgál». Az eszményi nevelésnek föl kell kelteni az emberiség örökéletű javai iránti nagy és szent lelkesedést. A hazaszeretet, vallásosság ne legyenek puszta jelszavak. A tudomány, az igazság felismerése, a művészetek, a szépérzék fejlesztése szolgáljanak a mindennapi élet megnemesítésére.

Szeressük, szomjuhozzuk a szépet, mert semmi sem teheti lelkünket gazdagabbá, életünket értékesebbé, mintha életünk minden pillanatában az erkölcsi szépet keressük és kívánjuk megvalósítani embertársainkkal való érintkezésünkben; akkor gazdag, művészi lélekre teszünk szert, mely szeret és szeretetet tud fakasztani. Bizonyítsuk be, hogy az eszményiség nem elérhetetlen, földöntúli képzelet, mert élő valósággá változtathatjuk, ha megszépítjük vele magunk és ember-

társaink életét. Bizonyítsuk be, hogy az eszményiség legszebb virágai: a szeretet és jóság nem jelentenek energiátlanságot, bizonyítsuk be, hogy a szeretetben rejlik az igazi erkölcsi erő és hogy a jóság nem gyengeség.

Még egy dologra kell okvetlenül kitérni az eszményi nevelésnek: a szeretettel végzett munkára: «Ha van valami, ami föltétlenül előbbre viszi a nemzeteket, minden korban, minden égöv alatt, az: a szeretettel végzett munka!» (De Gerando A.). Az új élet magvát a munkában találja, írja egy jelenkori filozófusunk; a munka saját tartalmánál fogva kedvessé és értékessé válhatik; — siker nagy fáradalmakra, áldozatokra késztethet.

A munkának azonban nem szabad szellemtelen, gépies, robotmunkává válnia; az a fődolog, hogy megszerettessük a munkát a gyermekkel, s ügyelünk, nehogy ellenszenvessé váljék, ha többet, egyebet kívánunk tőle, mint ami erejének megfelel.

Meg kell tanítanunk a gyermeket arra, hogy munkaszeretete ne függjön csupán a külső sikertől; kezdeni és ismét újra kezdeni soha ki nem apadó buzgalommal, ezt írja elő az ideális munkaszeretet, mely mintegy szellemileg ifjúvá teszi az embert. A fizikai ifjúság eltűnik, de a szellemi ifjúság örökéletű! «Az embernek kétszer kell születnie, egyszer természet szerint, s aztán szellemileg.» (Hegel.)

Megmérhetetlenül sokat pusztított a háború a kultúra javaiból, nagy értékek vesztek el, miket sürgősen kell pótolni s nem kellene-e kétségbeesnünk, ha nem hinnénk az eszményekben?!

Rendületlen hittel várjuk tehát a jobb idők bekövetkeztét, szeretettel munkálkodjunk jobb jövő előkészítésén, mely talán hamarosan meghozza a csodás bűvöletet, a békét, s véget fog vetni az emberek gyűlöletének. Azt a fenséges pillanatot, midőn a most harcoló nemzetek testvérkezet nyujtanak egymásnak. Midőn jogaiba léphet újra a német «Treu und Glaube», mely azt jelenti, hogy az élet minden viszonyában «hűségnek és bizalomnak kell az emberek közt uralkodni».

S ha majd akkor visszapillantunk újra a «ma» szörnyű véráldozatára, mely kiküzdötte számunkra a szebb jövőt, jelenjenek meg akkor lelki szemeink előtt azok a nagy próféta lelkek, akik, mint De Gerando Antonina, rendületlenül hittek az emberiség magasabb, eszményibb céljaiban életük fáradhatatlan munkájával pecsételték meg a lelkükben élő igazságokat.

Higyjünk az örökéletű szeretetben, mely a síron túl is érezteti hatalmát; tekintsünk szent rajongással elhunyt nagyjaink magasztos példájára. Legyünk követői a nemes életfelfogásban és emberszeretetben tündöklő nagy jellemeknek, akik lángoló lelkük szépségével és gazdagságával a nevelés szent ügyét egész életükön át önfeláldozással szolgálták.

Buday Jolán.

MŰVÉSZI IPARTANFOLYAMOK.

Küzdelem a mindennapi kenyérért — háború — osztályharc — ezek a mai társadalmi élet vezérszavai. És úgy is van, hogy a mai ember legértékesebb energiáit majdnem teljesen felemésztik, lelki életét alig egy kis maradékkal szétmorzsolják ezek a társadalmat mozgató erők. Mégis azt látjuk, bár sok túlzó materialista tagadja, hogy soha a művészet a legbelsőbb életünkhöz annyira közel nem jutott, soha a művészet olyan mértékben életszükséglet nem volt, mint éppen ma. Mintha az emberek azokat a nagy szenzációkat, a széles lendületű örömöket, amiket nem találnak meg a kifelé való életben, pótolni akarnák. Talán halványabb színű, minden esetre aprólékosabb, de belsőbb és őszintébb megérzések azok, amelyeket a mai embernek a muzsika, jó könyv, artisztikusan berendezett lakás interieurje nyujt, de sokat pótol s időnként elfeledteti a legnagyobb lelki bánatot is.

Az emberek sokkal intenzivebben vágyódnak művészi átélések után, mint amilyen mértékben ma azt meg tudják valósítani. A legjobb színház a legkitünőbb muzsika, sok elsőrangú könyv és kép a nagy tömegek számára még mindég hozzáférhetetlen s amihez a tömegek is hozzájuthatnak az többnyire dilettantizmus, vagy egyenesen nyerészkedési célzattal «csinált» műalkotás, melynek művészietlenségénél csak a belső értéktelensége a nagyobb. Pedig nem áll az, hogy a tömegízlés mindég alacsony nivón áll; példák erre a mi népi művészetünknek csak hímzésekben és csipkékben olyan gazdag és csodálatosan szép alkotásai. A tömeget lehet nevelni, de főképen az olcsóság

az, ami a legszélesebb néprétegek számára is hozzáférhetővé tenné az igazi művészetet.

Óriási programm az, amely felölelné a tömegek esztétikai nevelését, de egyúttal arra is gondolna, hogyan lehetne társadalmi úton megvalósítani azt az ideális helyzetet, hogy a szegény ember is hozzájuthasson művészi szempontból kifogástalan tárgyakhoz. Milyen szomorú, hogy a szépnyomású könyv, kellemes formájú porcellán, egyszerű vonalú bútor és artisztikus ruha még mindég *csak* a jómódú osztály fényűzése, míg az örömökben úgyis szegényebb ember egész testi és lelki életét szürke és kietlen környezetben éli végig. Különösen fontos volna, hogy az alkalmazott művészet jutna el arra a fokra, hogy minden legközönségesebb iparcikknek megnemesítené a formáját. Nincs szükség azért a gyáripar visszafejlesztésére, mert hiszen nem csak a kisipar tud ma már szépen dolgozni, hanem a nagyipar is, föltéve ha erre bizonyos időt és fáradságot fordítanak.

Azok a művészi ipartanfolyamok, amelyeket az iparművészeti és iparrajziskola tartanak fenn, hivatva vannak mind a két irányban közreműködni. Nevelik az ízlést, de nevelnek mindenféle ipari szakmára művészi munkát produkáló munkásokat. Különösen a nők vannak hivatva ízlésük, szorgalmuk, türelmük és finom dekorativ érzékük felhasználásával, hogy a fejlődésben levő magyar műiparnak teret és közönséget szerezzenek. Most újabban a főváros VI. kerületi üteg-utcai polgári leányiskolájában rendez két művészi, játékbaba-készítő és kárpitosi tanfolyamot. Mind a kettőre csak négy polgári osztályt végzett növendékeket vesznek fel, akik kézimunkából és rajzból jó osztályzatot kaptak. A tanfolyamok két évig tartanak, végeztükkel mindenki munkaigazolványt kap és önálló üzem vezetésére is képesítve van. A gyakorlati tárgyakon kívül (18 heti óra) rajzot, iparművészeti stílusok ismeretét, kereskedelmi ismereteket is tanulnak. A második évben már kereshetnek is a növendékek, a készített tárgyak értékesítéséről a tanfolyam gondoskodik.

Mivel mind játékbabáért, mind kárpitos munkákért nagy összegeket juttatunk külföldre, nemcsak a nőknek — akik így alapos kiképzésben részesülve becsületes keresethez jutnak — válik javára ez a két tanfolyam, hanem még a hazai ipar is hasznát látja, mert jóízlésű munkásokat és önállóan tervező művezetőket kap. Már külföldön igen sok nő van, aki az iparnak evvel a két ágával foglalkozik, nagyon jó volna, ha minél többen akadnának nálunk is, akik ezeket az egyenesen nők számára alkotott, nem nagy fizikai munkát, de finom kézügyességgel és ötletes elgondolást igénylő tevékenységet elsajátítanák.

A tanfolyamok szeptemberben nyiltak meg. (Érdeklődni lehet az iskola igazgatójánál, VI., Váci-út 89. sz.)

Hacker Boriska.

HANGOK, ÍRÁSJELEK ÉS KÉPEK TÁVOLBA VALÓ ÁTVITELE A FÉNY ÉS ELEKTROMOSSÁG SEGÉLYÉVEL.

A fizikai tankönyvek vagy éppen nem, vagy csak nagyon röviden említik azokat az eljárásokat, amelyekkel hangoknak, írásjeleknek és képeknek távolba való átvitelét a fény és elektromosság segélyével eszközlik a nélkül, hogy drótvezetéket alkalmaznának. Az összes eljárások ismertetése egész kötetet venne igénybe; ezért csak néhány jellemző példára szorítkozhatom, melyekből azonban kiviláglik majd a dolog lényege.

I. A fotofon és radiofon.

A fotofont *Graham Bell* találta fel 1880-ban. Célja a beszédet napfény felhasználásával nagyobb távolságra átvinni. Az eszköz működése a *szelén* nevű fémes elem azon sajátságán alapszik, hogy elektromos vezetőképessége a megvilágítás erősségével változik. Az u. n. szelén-cellákat úgy készítik, hogy két finom sárgarézdrótot lapos spirálissá csavarnak és csillámlemezre helyezik őket, de úgy, hogy ne érintkezzenek egymással; erre szelénnel vonják be. A kén csoportjához tartozó szelént mint vörös port kapják a kénsavgyártás melléktermékeül. Ennek olvasztásával a fekete üvegszerű szelén kapható, mely körülbelül 100°-nál olvad. Ily állapotban a szelén az elektromosságra nézve majdnem szigetelő; hevítéssel azonban az üvegszerű anyag kristályos vagy fémes állapotba megy át és ekkor már kissé jobb a vezetőképessége. A szeléncellák drótspirálisát az üvegszerű megolvasztott anyaggal vonják be s aztán addig heví-

tik, míg a szelén a szürke színű fémes állapotba át nem megy. Az ilyen cella ellenállása az elektromos árammal szemben sötétben igen nagy, de megvilágításra jelentékenyen kisebb lesz. A fotofon összeállítása már mostan a következő: Gyűjtőlencsével összehajlóvá tett napsugárnyalábot vékony üvegből vagy csillámból való kis tükörre irányítanak, melyet beszélőcsövön át a hátlapjára eső hanghullámokkal rezgésre indítanak. A rezgéseket a fénysugarak is megérzik. A tükörtől visszavert fénysugarakat gyűjtőlencse párhuzamos sugárnyalábbá alakítja s ez a felvevő állomáson elhelyezett parabolás tükörre esik, melynek gyújtópontjában van a szeléncella megrögzítve. Ez telefonnal együtt galvántelep áramába van bekapcsolva. Mivel a feladó állomáson a vékony rezgő tükör majd homorú majd domború alakot vesz fel, a visszavert és párhuzamossá tett sugárnyaláb majd összehajlová, majd széttartóvá lesz és így a felvevő állomás homorú tükrére és a szelléncellára majd több, majd kevesebb fény esik. Ez a változás már elég arra, hogy a szeléncella ellenállása is változzék s így a telep árama a rezgéseknek megfelelően lüktetővé lesz. Ez aztán a telefonban hangot hoz létre, mely megfelel a rezgéseket előidéző beszédnek. A levegő állapota persze nagyon befolyásolja az eszköz működési képességét.

A fotofonnal való foglalkozás közben észlelte Bell társával, *Summer Tainter*-rel, hogy a szelén a fénysugárzással szemben mutatkozó érzékenységével nem áll egyedül, hanem sok más anyag is ilyen természetű.

A fotofonban a hang nem közvetlenül a megvilágított szelénből, hanem az elektromos áramba kapcsolt telefonból jön. Van azonban olyan eset is, hogy a hang közvetlenül a fénysugárzásnak alávetett anyagból látszik kiindulni s ez a tulajdonképeni közvetlen *radiofónia* esete. Ennek lényege a következő. Ha bizonyos anyagokra egyenlő, de rövid időközökben erős fény esik, az anyag hangot ad. Ennek magassága (rezgésszáma) megegyezik a fény másodpercenkénti megszakításainak számával.

Bell eleinte vékony lemezekkel kísérletezett. Gyűjtőlencsével összehajlóvá tett napsugárnyaláb legkeskenyebb részébe függélyes helyzetű merev köralakú korongot helyezett, mely széléhez közel egyenlő közökben át volt lyukasztva (Seebeck-féle sziréna). A korong forgatásakor a keskeny fénynyaláb váltakozva átlyukasztott és át nem lyukasztott helyre esik, tehát gyors egymásutánban megszakítást szenvedett. A nyilásokon áthaladó fényt gyűjtőlencsék ismét összehajlóvá tették s ez a vékony sugárnyaláb hallótölcsérrel ellátott vékony lemezre esett. A lemez a megszakított megvilágítás hatására hangot adott. Több lyuksor alkalmazásakor a lemez egész akkordokat hallatott. A kísérleteket folytatva, Bell és Summer Tainter azt vették észre, hogy nemcsak vékony lemezek adnak hangot, hanem vatta, gyapjú, selyem, posztó, és sok más rostos szerkezetű test is; a legerősebb hangot a kormozott felületű testek adták. Később Bell vékonyfalú kis üvegcsövet használt, mely egyik végén el van zárva, míg nyitott vége kaucsukcső révén hallócsővel közlekedik. A vizsgálandó anyagot az üvegcsőbe helyezte. Ily módon már erős hangot lehetett hallani, de a beszéd átvitelére ez a berendezés még nem volt használható. Bell és Mercadier a radiofónt a beszéd átvitelére is alkalmassá tették. A fotofonhoz hasonlóan vékony lemez rezgései változtatják a fény erősségét, de ez most nem szeléncellára, hanem közvetlenül a kis üvegcsőben levő anyagra esik, mely aztán a beszédet visszaadja. A jelenséget többféleképen próbálták magyarázni, míg végre az a nézet alakult ki, hogy itt a fény hőhatása eszközli a hang keletkezését. A dolog bővebb tárgyalása már nem való ezen cikk keretébe.

II. Zickler fénytelegrafiája.

Az elektromosság és fény együttes hatását igen elmésen használja fel Zickler az ő fénytelegrafiájában. A készülék működése azon alapszik, hogy az ultraibolya fény, vagyis az, mely a látható spektrum ibolyaszínű végén túl esik és rendes körülmények között láthatatlan, a levegőt az elektromosságra nézve

vezetővé teszi, úgy mint a Röntgen-sugarak. Ha pl. szikrainduktor elektródjai, melyek között a szikra átugrik, messzebbre vannak egymástól, mint amilyen távolságban közöttük szikra még létrejöhet, elég a negativ elektródra ultraibolya fényt vetni, hogy szikra keletkezzék. A másik körülmény, amelyet Zickler felhasznált, az, hogy kvarclemez vagy lencse átbocsátja az ultraibolya sugarakat, míg üveg visszatartja. Ezt előre bocsátva, a készülék megértése nem nehéz. A feladó állomáson erős fényű elektromos ívlámpa van, melynek fénye gazdag az ultraibolya sugarakban. Az ívlámpából kiinduló széttartó sugárnyalábot kvarcból való gyűjtőlencse párhuzamos sugárnyalábbá alakítja s így indul a felvevő állomás felé. A kvarclemez elé üveglemez kerül, mely gyorsan eltávolítható és visszahelyezhető. Ennek célja az, hogy adott pillanatban visszatartsa az ultraibolya sugarakat, míg eltávolíttatván, a sugarak elhagyhatják a lámpát. A lemez eltávolítását és visszahelyezését oly módon lehet végezni, hogy az ultraibolya sugarak csak pillanatig vagy hosszabb ideig mehessenek át a kvarclencsén, megfelelően a Morse-telegrafia jeleinek. A felvevő állomáson ritkított levegőt vagy egyéb gázt tartalmazó üvegtartály van elhelyezve, melynek a küldött fény irányába eső lapján nyílás van; ezt kvarclemez zárja el légmentesen. A lemez mögötti térbe két elektród nyúlik be: az egyik kis fénygömb, a másik ferdén álló platinalapocska, mely oly helyzetű, hogy a kvarclemezen s ez elé helyezett kvarclencsén érkező ultraibolya sugarak ráessenek. A két elektródtól egy-egy drót vezet Ruhmkorff-féle induktor másodtekercséhez és pedig úgy, hogy a platinalemezke az induktor negativ sarkával legyen összekötve. Az induktor főtekercse galvánteleppel kapcsolatos, melynek áramkörébe változtatható ellenállás van beiktatva s ezt úgy kell szabályozni, hogy a fémgömböcske és platinalemezke között szikrák már ne jöjjenek létre. Amint a feladó állomástól ultraibolya sugarak érkeznek a lemezkéhez, a szikra rögtön létrejön. Ha az indukciós áramkörbe telefont kapcsolnak be, ez a szikrának megfelelően rövid tartamú, vagy hosszabban tartó hangot ad s a hangok egymásutánjából a küldött telegramm leirható,

ha az pl. a Morse-jeleknek megfelelően volt előállítva. Sőt még Morse-írókészüléket is sikerült a szikraárammal működtetni s így a jeleket meg lehetett rögzíteni. A legnagyobb távolság, melyre Zickler jeleket adhatott, majdnem másfél kilométer. Ez persze nagyon kevés a dróttalan telegrafiában elért távolságokhoz képest, de ezzel szemben Zickler eljárásának nagy előnye az, hogy a küldött jeleket föltétlenül titokban lehet tartani; azokat nem lehet «elfogni». A feladó állomáson az üveglap eltávolítása vagy visszahelyezése a látható fényen semmit sem változtat s így más, be nem avatott egyénnek sejtelme sem lehet arról, hogy a fényt valami változás érte. A gyakorlatban eddig az eljárást nem alkalmazták.

III. A radiotelefónia.

A drótvezeték nélküli telefónia vagy radiotelefónia kifejlődésére legnagyobb kihatással volt a *Simon T.* német fizikus felfedezte éneklő vagy sivító ívlámpa. Simon t. i. 1898-ban azt észlelte, hogy egyenárammal táplált ívlámpa mint elektromos hullámok keltője és mint telefonikus felvevő (beszélő) készülék szerepelhet. Ha az ívlámpa közelében és vezetékével párhuzamosan egy másik vezető van elhelyezve, mely szakgatott gyengébb áramot szállít, a lámpa fényíve erős, sivító, esetleg zenei hangot ad. A szakgatott áramot Neef-féle kalapács (áramszakgató) segélyével lehet akkumulátortelep áramából létrehozni. Az áram megszakításai a lámpa vezetékében indukált áramokat keltenek, melyek a lámpát tápláló áramot módosítva előidézik ezt a különös hatást. Mivel a jelenség létrehozására már gyenge indukciós áramok is elegendők, Simon a fényívet egy telefonvezeték gyenge áramával is hangzásra birta. Az indukcióhatás fokozása céljából a lámpa áramkörébe transzformátor másodlagos tekercsét kapcsolta be, melynek primér tekercsén a mikrofonban előidézett áram ment keresztül.

A fényív tisztán visszaadja a kopogást, éneket, zenét, sőt még a mikrofonba beszélt szavak is érthetők. Mivel azonban az

akusztikai hatás mégis igen gyenge volt, hallótölcséreket kellett használni. *Ruhmer* a Simon-féle berendezést egyszerűsítette és javította is. A lámpával párhuzamosan kellő ellenállással ellátott mikrofonáramkör van kapcsolva. Hogy a mikrofon-ellenállás változásai csupán a fényívben érvényesüljenek, nagy önindukciójú tekercseket igtatott be a lámpát tápláló áramkörbe; ezek akadálytalanul átbocsátják a lámpához haladó egyenáramot, de a gyorsan lüktető és váltakozó irányú mikrofonáramokkal szemben a nagy önindukcio miatt nagy ellenállást fejtenek ki.

A jelenséget azzal magyarázzák, hogy a fényívben már a legkisebb áramingadozások is megváltoztatják a Joule-féle hőhatást és ezzel együtt változnia és ingadoznia kell a fényív hőmérsékletének is. Ezen ingadozások a fényívet körülvevő gázakban térfogatváltozásokat okoznak s így a levegő rezgésekre indíttatik, melyek kellő körülmények között hangot eredményeznek. De a hőmérsékletváltozással a sugárzás ereje is változik és ha a fényív hőmérséklete rezgésszerűen ingadozik, ez a kibocsátott fényívlámpa tehát hullámzást indít és elektromos hullámokat is kelt, melyek ezen esetben *csillapítatlan* rezgésekből állanak, és a radiotelefoniára éppen ez a fontos. Ha ugyanis hangvillát ütéssel, vagy vonóval hangzásra indítunk s a hangvillát magára hagyjuk, rezgései gyengülnek, a rezgések tágassága folyton kisebbedik, végre a rezgés megszünik. Az ilyen rezgés csillapított rezgés, melyet folyton kisebbedő tágasságú hullámokkal lehett feltüntetni. Ha azonban a hangvilla rezgéseit elektromágnessel folyton ugyanazon erősségben tartjuk meg, a rezgések tágassága nem kisebbedik.

Ez a csillapítatlan rezgés esete és ilyen rezgéseket küld magából az éneklő ívlámpa is. Csakis ilyen rezgésekkel lehet a távolban levő telefon lemezét olyan rezgésekre indítani, melyek a beszédet visszaadják. A drótnélküli telegrafiában csillapított rezgések is használhatók, amilyenek a szikrákból indulnak ki, mert itt csak jelek és nem hangok felfogásáról van szó. A beszélő ívlámpát mármost úgy használják fel a radiotelefoniában, hogy a lámpa áramkörébe önindukciós tekercset és sűrítőt kap-

csolnak be s e mellé egy mikrofon áramkörét igtatják, melynek indukciós tekercse a másik áramkör ugyanolyan tekercsére hat. Ha a mikrofonba belebeszélnek, a rajta átmenő áram lüktetővé lesz és ez indukcio révén a lámpa áramkörében is érezteti hatását. Ezen lüktetéseket megérzi az elektromosság, a fény és a hő és így az előbb említett módon levegőrezgések keletkeznek. Az ívlámpa visszaadja a beszédet. Mivel a mikrofon nem bír el erős áramokat, a hang átvitele nagyobb távolságra nem sikerült.

A beszélő ívlámpa rezgéseinek s egyéb jelenségeinek beható vizsgálatával lassanként felismerték a feltételeket, amelyektől a nagyobb távolságra való hangátvitel függ. Simon, Barkhausen és mások elméleti uton, Poulsen Waldemar dán fizikus pedig hosszas és kitartó kísérleti vizsgálatok alapján megállapították, hogy nagy rezgésszámú és rezonancia-képes rezgésekhez szükséges egyrészt, hogy a fénylő ív csak nagyon rövid ideig maradjon kioltva és hogy az újra meggyújtáshoz szükséges feszültség (potenciál) nagyon rövid idő alatt magas értéket érjen el.

Poulsen ezek alapján oly berendezést állított össze, mely a gyakorlatban is bevált. Eszközei:

a) Az áramforrás pozitiv sarkával összekötött vezetőül (anódul) nem szénpálcát használ, hanem a hőt jól vezető fémet és pedig rezet vagy ezüstöt. Ezzel az anód hűtését éri el. A hűtést még azzal fokozza, hogy víz- vagy levegőáramot használ s hogy a fényívet oly gázban égeti, mely jó hővezető, legjobbnak bizonyult a hidrogén. Az ívlámpa tehát hidrogénatmoszférában ég. Ezt borszesz csepegtetésével állítják elő.

b) Hogy az ionizált gázokat az ívfény környezetéből eltávolítsa, az ívfényt erős mágnes sarkai közé helyezi, mely valóságos fúvóként hajtja ki a gázokat az izzó elektródok közötti térből.

c) Hogy az ívfény az elektródnak lehetőleg mindig másmás helyén képződjék, mely még aránylag hidegebb, a szénelektrodát külön mechanizmussal lassan forgatja.

A Poulsen-berendezéssel már 550 kilométernyire lehetett beszélni.

Még sokkal nagyobb távolságra (néhány ezer km) sikerült a hangátvitel az *audion*-nak nevezett s De Foresttől származó eszköz felhasználásával. Ez fémszálas izzólámpához hasonlít, melynek légüres terébe egy kis rács és egy elekród van beforrasztva. Amint a rács ellenállását a mikrofonba mondott beszéd változtatja, úgy változik a légvezeték (antenna) árama is, mely az izzó fémszálon és az elektródon halad keresztül. Az eszköz igen érzékenynek bizonyult és a gyakorlatban is bevált. Működésének magyarázatába itt nem bocsátkozhatom.

Mint a beszélő ívlámpa érdekes alkalmazását említem Ruhmer *fotografofon*-ját, amellyel hangokat fény segítségével meg lehet rögzíteni. A készülék lényegileg egyszerű kinematográf. Fény iránt elzárt szekrényben két henger van egymás fölött elhelyezve. Az egyik hengerről a másikra fotografiai filmszalag csavarható, amennyiben az egyik hengert kis elektromótor forgatja egyenletesen. Eközben a filmszalag egy alkalmasan szerkesztett hengerlencse gyújtóvonalán halad át, mely az előtte levő beszélő ívlámpa fényét a mozgó filmre koncentrálja. A rezgő ívfény változó ereje az érzékeny filmre különbözően hat és ha a filmet a rendes módon előhívásra kezelik, rajta világosabb és sötétebb sávok sorozata látható. Minden hangnak bizonyos sávcsoportok felelnek meg. Ha most a filmet előhívás után ismét a készülékbe helyezik s a hengereken át ugyanazon sebességgel mozgatják, mint a szeléncella elülről történő megvilágítás alkalmával hol erősebb, hol gyengébb megvilágításban részesül a szerint, amint sötétebb vagy világosabb sáv vonul el előtte. A szeléncella telefonnal együtt egy áramkörbe van iktatva. Mivel a szeléncella változó megvilágitása annak változó ellenállását idézi elő, az áram lüktetővé lesz s így a telefont megszólaltatja. A telefonhártya rezgései teljesen megfelelnek a film sávrendszerének, ez pedig a beszélő ívlámpa rezgéseinek. A telefon tehát hűen visszaadja a beszédet, mely az ívlámpát rezgésekre birta.

IV. Korn Artur képtelegrafiája.

Képeknek a távolba való átvitelére többféle eljárást gondoltak ki. Itt csak a Korn-félét említem, mely a fény és elektromosság felhasználásával a szelénnek már ismertetett sajátságán alapszik.

A feladó állomáson üveghenger forog gyorsan és egyenletesen; forgás közben a henger a csavarmenetes tengelyen is eltolódik. A hengerre ráfektetik a filmre felvett, továbbítandó fotografiát. Nyugvó fényforrás a forgó hengeren levő fotografia valamennyi pontját egymásután átvilágítja s ez a filmen áthatoló fény ráesik egy szeléncellára, mely a henger belsejében szilárdan van elhelyezve. A szeléncella áramkörbe van igtatva, mely a felvevő állomáshoz vezet. Mivel a fotografia különböző pontjain áthatoló fény változó erejű, a szeléncella megvilágítása s így elektromos vezetőképessége is változó. A felvevő állomáshoz érkező áram akkor erősebb, ha a fotografia világosabb helyén ment át a fény s akkor gyengébb, ha a fény útjába a fotografia sötétebb helye kerül. A felvevő állomáson ez a változó erejű áram mágnessarkok között kifeszített húron megy át. A húr annál jobban hajlik ki nyugalmi helyzetéből, mennél erősebb a rajta átmenő áram. Korn a mágnes patkósarkait két szemben levő nyilással látta el, a húrra pedig kis aluminiumlemezkét erősített. Nyugvó fényforrásból a két nyiláson fénynyaláb megy át, de ezt a nyugvó húr lemezkéje feltartóztatja Amint a húr kimozdul, a nyilásokon áthaladó fény a lemezke mellett fotografiai lemezre eshetik, mely ugyanolyan üveghengerre van fektetve, amilyen a felvevő állomásé. A fény annál erősebb lesz, mennél nagyobb a húr és lemezke elhajlása. Mivel a felvevő állomás hengere alkalmas berendezés következtében ugyanolyan forgást végez, mint a feladó állomásé, az itt egymásután átvilágított képelemek negativ képelemei ugyanazon sorrendben kerülnek egymás mellé, amilyenben ott az átvilágítás történt időben egymásután. A pontos működés biztosítására Korn még különböző mellékberendezéseket alkalmaz. Az eddig elért eredmények igen kielégítők. *Csemez József.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az állami Erzsébet-Nőiskola megkezdte a harmadik háborús tanévet. A növendékek száma ismét emelkedett mind a két iskolában. A polgári iskolai tanítónőképző nyelv- és történettudományi szakcsoportjának I. évfolyamába 34, II. évfolyamába 33, III. évfolyamába 30 növendék, a mennyiségtan-természettudományi szakcsoport I. évfolyamába 34, második évfolyamába 30, III. évfolyamába 32 növendék összesen 193 vétetett föl, akik közül 7 nem fogadta el a fölvételt, így a létszám 186.

A gyakorló felső leányiskola I. osztályába 26, II. osztályába 35, III. osztályába 34, IV. osztályába 34, V. osztályába 23, VI. osztályába 35, összesen 187 növendék vétetett föl, akik közül 17 nem fogadta el a fölvételt, így a létszám 170.

A gyakorló felső leányiskola átszervezése a leány-középiskolák új szervezetének megfelelően megindult. A tanítás az I. osztályban már teljesen az új tanterv szerint, a II—V. osztályokban az átmeneti intézkedésekben előírt tanterv szerint történik, csak a VI. osztály halad a változatlan régi tanterv szerint.

A növendékek szeptember utolsó napjaiban jelentkeztek az intézetben s a tanév ünnepi megnyitása október 1-én volt. A «Veni Sancte» után mindkét tanári testület tagjai, a szülők, a növendékek egybegyültek a tornateremben s Berta Ilona igazgató ünnepi beszéddel — melyet lapunk más helyén közlünk — nyitotta meg az új tanévet s utána elénekelték vagyis inkább elimádkozták a Himnuszt.

*

Az Apponyi-kollégiumnak kilenc I. éves és hét II. éves növendéke van. Ennek az intézménynek a fejlődése évről-évre nagyobb s a jövőben még erősebben fog fejlődni, mert a leány-középiskolákban az új szabályzat szerint tanárokul a tanítóképző intézeti tanári oklevéllel birók is alkalmazást nyerhetnek. Megszűnt tehát az eddigi szűkkörű képesítés. Nem mulaszthatjuk el, hogy az Apponyi-kollégium jelöltjeinek e jól megérdemelt szélesebb körű képesítéséért és alkalmazásáért hálás köszönetünket fejezzük ki Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak, továbbá Neményi Imre miniszteri tanácsos úrnak, Beöthy Zsolt és Finászy Ernő egyetemi tanár uraknak, Berta Ilona igazgató úrnőnek, akiknek jóindulata és elismerése az Apponyi-kollégium tagjait a rég óhajtott cél eléréséhez segítették.

*

Személyi hírek.

Az Erzsébet-Nőiskola volt növendékei közül újabban a következők kaptak állást:

Beleznay Anna a nagyváradi községi polgári leányiskolában,
Bottyán Erzsébet a belényesi polgári leányiskolában,
Chikán Olga az erzsébetfalvi polgári leányiskolában,
Csernátony Janka a debreceni ref. polgári leányiskolában,
Csiky Anna a szentendrei ref. polg. leányiskolában,
Gisztl Margit a pozsonyi községi polgári leányiskolában,
Hronyecz Margit a trsztenai polgári leányiskolában,
Krammer Vilma a pozsonyi községi polgári leányiskolában,
Mezey Sarolta a kassai róm. kath. polgári leányiskolában,
Miklóssy Ilona a siklósi ref. polgári leányiskolában,
Szabóky Julia a nagybecskereki magán polgári leányiskolában,
Széky Krisztina a budapesti skót ref. polgári leányiskolában,
Szontágh Katalin nevelőnő a pozsonyi áll. tanítónőképzőben,
Szűcs Irén tanítónő a nagykőrösi ref. polgári leányiskolában,
Teőke Margit nevelőnő a budapesti községi kerti iskolában,
Tóth Szeréna tanítónő a törökszentmiklósi polgári leányiskolában.

*

Babocsay Gizellát eljegyezte Szmandray János.
Elefánt Gabriella férjhez ment dr. Kratochvil Ferenchez.
Kovács Anna férjhez ment Nagy Károlyhoz.
Nagy Vilmát eljegyezte Rittuper László.
Odörfer Mária férjhez ment Onczay Lászlóhoz,
Prohászka Edithet eljegyezte Szilber József.
Zipser Anna férjhez ment Wallner Ernőhöz.

*

Olvasóinkhoz. Az új tanév küszöbén tisztelettel üdvözöljük olvasóinkat. Aggódó szeretettel gondolunk Erdélyből elmenekült kartársainkra. Fáj a szívünk, hogy nem tehetünk érdekükben semmit. Arra kérjük őket, hogy értesítsenek hollétükről s jelen helyzetükről. Adja Isten, hogy minél előbb hazatérhessenek...

A nehéz idők súlyát megérzi folyóiratunk is, mint már a júniusi számban közöltük, a háború végéig kéthavonkint, kettős füzetekben, némileg összevont terjedelemben jelenik meg. Sajnos, hogy ilyen módon olvasóinkat ritkábban kereshetjük föl, de kötelességünk takarékoskodni a papirossal, anyagi erőnkkel, mert olvasóinknak amúgy is súlyos anyagi gondjait nem akarjuk növelni az előfizetési díj emelésével, azért még áldozatok árán is megtartjuk a régi előfizetési díjat.

Dr. Vásony Lajos.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Die höheren Mädchenschulen. *11. szám. Kannegiesser* bőven kitér a *Frauenschule* egyes tárgyaira. A legprimitivebb házimunkától egészen a legnehezebb tudományos és művészi tárgyakig előfordul ott sok minden. Ebben a sok mindenben keresik a nagy vonást, a lényegest, a képet, mindazt, ami értéket adhat bármilyen életnek. Tudják, hogy a meglátások és a megérzések nehezen adhatók vissza; tudják, hogy inkább a bensőséges mélységnek dolgoznak, mint a vizsgálati hiúságnak, de azért félig nyiltan, félig sorok között itt is törekszenek rá, hogy a kifejezésbeli készséget fokozzák, hogy a kérdést és a felelést könnyebbé tegyék. Bizonyosan fokról-fokra jobban sikerül ez nekik, amint mindig otthonosabbá válnak az anyagban.

Schlemmer igazgató bucsúzik a *végzett növendékektől.* Igyekszik nekik szuggerálni, hogy ne az elválás szomorúságát érezzék, hanem örüljenek, hogy elérték a 10 év előtt kitűzött célt és adjanak maguknak számot róla, hogy ehhez a célhoz kitartással meg érdeklődéssel jutottak el.

Az *iskolakönyvek* rovata leginkább mathematikai munkákkal foglalkozik. Vizsgálja a planimetriát, az algebrát; keresi a komoly, de az életben alkalmazható példákat. Azután Dr. Möhle és Dr. Knochendöppel könyvét dicséri szemléltető ereje és szabatos kifejezései miatt. (Ez a lyceumok III—IV. osztályába való; oldalszáma 176; ára 2 M. 15.)

A komoly *háború*, minden zordsága mellett, már olyan irodalmat is teremtett, mely «mesél a népnek», meg amely az érettebb fiatalság «olvasókönyv»-ébe való.

*

12. szám. A kiadó a *német nemzeti lyceum* mellett agitál. Felhozza, hogy aki valamely kérdésben bennél, lelkesül, annak még egy-egy erősebb kifejezés is megbocsátható a vita hevében, de ezek az erősen túlzó kifejezések távolabbra viszik egymástól az ellenfeleket, mint kellene. A mai iskolával nincs megelégedve; nem látja benne a biztos alapot, a tengelyt, amire támaszkodni lehet — talán éppen a széthúzás miatt. Régente a latin volt minden; megtanultak mellette a «lateiner»-ek dolgozni, eljutottak vele az egyetemre, lépten-nyomon elővették az életben is. Ez az igazi példa az anyanyelvre, ezt kell követni! (Már legalább ami az intenzitást illeti.)

Példát hoz fel arra is, hogy a leányiskola készítsen elő a női hivatásra, felhozza a kadettiskolát. Magyarázza a helytelenségét annak a régi felfogásnak, mely ezt a középfokú tipust nem tartotta szellemileg egyenrangúnak a többivel.

Felszólal még amellett is, hogy aki tehetséges, meg aki szorgalmas, az tanulhasson többet, bővebben, mint az olyan, aki gyenge növendék.

A háztartási ismereteket illetőleg csak a fundamentumot, a tájékoztató útmutatást, a legfőbb elveket tartja az iskola feladatának, de ettől megkiván olyan lelkesítő erőt, ami otthon továbbmunkál és keres módot az alkalmazásra és begyakorlásra.

Ehrenhard a tanítónők pedagógiai kiképzését veti fel. A hospitálást, a szóbeli referátumot, a közös forrástanulmányt mind igen becsüli, de nagyobb gondot óhajt fordítani a neveléstani írásbelire. Ebből a szempontból azonban kisebb csoportokat alakítana és lehetőleg egyéni munkára utalna. A munka szolidságát és a jókedvet akarja fokozni.

A *hírek* szerint Spandauban a tornatanítónők úszómesternői vizsgát is tesznek.

*

13. szám. Dr. Römstedt a tanítónőképző utolsó esztendejéről, az abban lefolyó *gyakorlati tanítás*ról gondolkozik. Nagynak, tömöritettnek érez ennyi anyagot egy esztendőre. A belenevelés, a közvetlen megnyilatkozás híve s ezért híve a nagyobb megosztásnak, a fokozatosabb haladásnak. Amit a nevelői egyéniségben egyáltalában tanítani lehet, arról nagyon értékes elmélkedéseket indíthat meg.

Szépen pendíti meg *Dr. Frauscher a költészeti és a történeti hűség* egymáshoz való viszonyát. Mennyiben alakíthat át a művész — mikor árt az igazság, mikor nem — mikor szabad kutatni utána? Szóval védelmezi az iskolában a műélvezetet, nem engedi zavarni a művésznek azt a törekvését, hogy a saját alkotása szépségével hasson. Még a tudománytól is félti, ha helytelenül kerül vele össze, pedig a tudománynak is elismeri a magasztos célját, azt, hogy a való tényállást kikutassa és felemelkedjék annál a gondolatnál, hogy ez a valóság milyen lendületet adott az emberi szellem fejlődésének.

Könyvek. Wilhelm Wundt: Die Nationen und ihre Philosophie. Nemzetek szerint és az egész történelmi fejlődés folyamán vázolja az újkori világnézetet vagyis annak a kialakulását. Rávezet a német «Idealizmus» nagy győzelmére.

Különböző megjegyzések: a porosz egyetemekre összesen 3781 nő járt a mult félévben, ezek közül a theológiát csak 19 és a jogot csak 64 hallgatta.

*

14—15. füzet. Mindjárt az első lapon van valami érdekes kis hír. A *Louisen-lyceum* bejárja növendékeivel Németország középső és déli részeit. Más iskola fiatalságát szívesen fogadja vendégül és terjeszti mindenütt a német szellem megértését, megszeretését.

Ezt követi *Maibaum* értekezése *a fölyceum pedagógiai anyagáról.*

Meghallgatva ugyanis a háborús idők szavát, bevezették ezekbe az iskolákba a csecsemőápolás tanítását. Ezt nem tudja eléggé méltányolni népnevelői szempontból! Dicsérve a mély és egyetemes alapot, felállítva ezt ideálul, két olyan meghatározást idéz, ami igazán érdemes a megszívlelésre. «Pedagógia — tudomány az emberrénevelésről;» — «elszakítása a filozófiától, vagyis az éltető gyökerétől, lehetetlen.» (Megteszik, hogy a filozófiát hozzákapcsolják a némethez vagy a természettudományhoz.) «Az igazán művelt, aki világos tekintettel és biztosan ítélve, állást tud foglalni azokban a törekvésekben és azokban az életformákban, melyekben környezete mozog és melyeknek megvan a maga történeti háttere» — «ez a műveltség teszi a melegszívű tanítónő példaképét.»

Összekötő kapcsot is talál a csecsemőgondozás és a nagyobb gyerekek iskolázása között: az iskolának ismernie kell a tanuló otthonát, az iskolának rá kell nevelnie a tanulót arra, hogy foglalkozzék kis testvéreivel.

A kiadó ugyancsak a fölyceumról ír, de ő a tanári testületre gondol. Látja, hogy végtelenül túlterheltek, hogy nincs semmi idejük pihenésre vagy egyéni szellemi felfrissülésre, ami pedig az ő pályájukon egyenesen vétek a hivatásukkal szemben is. Gondolkozik rajta, hogy ezen segíteni kellene.

Most következnek bő *kimutatások* a háborús iskolarendeletekről.

Az egyes *megjegyzések* közt szerepel az a vélemény is, hogy a mathematikát helyettesítsék a felső leányiskolákban gazdasági számtannal, mert akkor jobban el tudja végezni a nő a férfi munkáját; azután nagyon ajánlják a geológia «praktikus» terjesztését; és végül — alig hagyható említés nélkül a «Deutschland, Deutschland über Alles» — abban a poétikus és politikai szempontból ugyancsak fontos magyarázatban, hogy a németek szívében éljen mindenekfelett Németország, de legyenek távol attól az ambiciótól, hogy az egész világot leigázzák.

*

16. szám. Első cikke: Meyers Gedichte Karl Schultze-től. Példát ad arra az elvre, hogy középfokú iskolák felsőbb osztályaiban *az egyes költői egyéniség* jellemző lelkivilágát kell felfogni; teszi ezt költemények alapján. «Az ember nevel emberré» és «a lélek vezet be a művészet esztétikai megértésébe» meg «a lélek a forrása benső esztétikai hangulatoknak.» Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen.» Meyernek két költeményét tárgyalja Michel Angeloról, az ő alkotó küzdelmeiről, azután balladákat vesz sorra. Szóval tartalomban gazdag tárgyakat választ.

Oberlehrer *Kicker:* Von der Studienanstalt zur Seminarklasse, vagyis *középiskolából pedagógiai pályára*, amire most gyakran van eset a háború folytán. Figyelmeztet, hogy ez nagyon nehéz munka. Nem mellékes dolog pótlásáról van szó, hanem egy hivatás lényegének az elsajátításáról — rövid idő alatt. Általános elmélet, gyakorlati alkalmazás, az egyes tárgyak módszertana: mindez teljesen új feladat és még hozzá az érettségi fáradalmai után bukkan fel. Így könnyen megszületik a bizonytalanság, a kapkodás. Hozzá kell fogni valami-

képen az ellensúlyozáshoz. Kicker aggodalmai megint amellett bizonyítanak, hogy milyen mérhetetlen haszna van minden iskolában a lélektannak, az önismeretnek, az emberismeretnek. Hogy megkönnyít ez minden rendkívüli alkalmazkodást!

Az *irodalmi rovat* nagyon kiemel két munkát:

Ernst Kiechl: Methodik des einführenden Erdkundeunterrichtes. München. 1915.

Johannes Walther: Der geologische Unterricht als Grundlage und Abschluss des erd- und naturkundlichen Unterrichts. Leipzig. 1915. 1·40 M.

Nem kevésbbé jelentős a háborús termékek között:

Ottomar Dittrichtől Neue Reden an die deutsche Nation.

Ő nemcsak a nemzeti szellem ápolásáért küzd, hanem felveti a kérdést, nogy «milyen irányban» kell azt továbbfejleszteni a háború után. Ez nagy kérdés, nagyobb, mint első pillanatra látszik.

Schmidt Mária.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*